

NSVL KOHTU RAHVAKOMISSARIAADI ÜLELIIDULINE
JURIIDILISTE TEADUSTE INSTITUUT

RAHVAKOHTUNIKU JA RAHVAKAASISTUJA BIBLIOTEEK

TOIMETAJA I. T. GOLJAKOV

B. I. ARSENJEV JA M. V. KOŽEVNIKOV

KRIMINAALASJADE ARUTAMINE

RK „TEADUSLIK KIRJANDUS“
TARTU, 1945

NSVL KOHTU RAHVAKOMISSARIAADI ÜLELIIDULINE
JURIIDILISTE TEADUSTE INSTITUUT

RAHVAKOHTUNIKU JA RAHVAKAASISTUJA BIBLIOTEEK

TOIMETAJA I. T. GOLJAKOV

B. J. ARSENJEV JA M. V. KOŽEVNIKOV

KRIMINAALASJADE ARUTAMINE

KOHTUISTUNG JA KOHTUOTSUS

RK „TEADUSLIK KIRJANDUS“
TARTU, 1945

Tõlgitud teose järgi: Б. Я. Арсеньев и М. В. Кожевников, Рассмотрение уголовных дел. Судебное заседание и приговор. 2-е издание. Юридическое издательство НКЮ СССР. Москва, 1944.

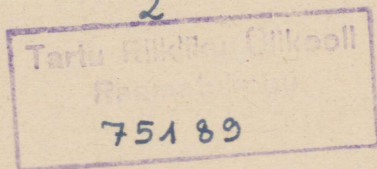
Tõlkija: A. Randalu.

~~Krim. ajade j.~~

Krim. õig. ja -protsessi kat.

nr. 353.

2

I peatükk.

KRIMINAALKOHTU ISTUNGI POLIITILINE JA PROTSESSUAALNE TÄHTSUS.

Kriminaalkohtu istungil on suur poliitiline ja protsessuaalne tähtsus. Protsessi selles astmes kontrollib kohus kõiki asjas kogutud tõendeid, tutvub kõigi eeluurimismaterjalidega ja langetab oma lõpliku otsuse kõige tähtsama küsimuse kohta — kas kohtu alla antud kodanik on süüdi või ei ole. Peale selle peab kohus lahendama ka teise, mitte vähem tähtsa küsimuse: millise karistuse alla langeb süüalune tema süüdimõistmise korral.

Kuni kohtuistungini teadis süüaluse käitumisest, mis oli uurimise aineks, väga kitsas rühm isikuid — prokurör, uurija, süüalune ise ja need tunnistajad, keda selles asjas üle kuulati. Kohtuistungil aga ulatub kriminaalasi uurija ametiruumist kaugemale, ta saab teatavaks laiale ringkonnale ja tõmbab endale ühiskondliku huvi. Kohtus hulga töötajate juuresolekul selgub süüaluse käitumise sotsiaalne ohtlikkus, näidatakse konkreetselt see kahju, mida tekitas süüalune oma käitumisega üksikuile isikuile või ühiskondlikele ja riiklikele organisatsioonidele. Süüaluse kuritegeliku käitumise väljaselgitamine

avalikul kohtuistungil tõstab laiade rahvahulkade valvsust, avaldab rahvahulkadele kasvatavat mõju, sest kohtus viibijaile saab selgeks, kui kahjulikud on need teod meie sotsialistlikule ühiskonnale ja kuidas nad rikuvad seadusega sätitud õiguskorda ning sotsialistliku ühiselu reegleid. Nii luuakse vajalikud tingimused, mis aitavad kaasa võitlusele kuritegudega: töötajad õpivad hindama ja austama õiguskorda, mis on riigivõimu poolt kehtima pandud.

Sellest tuleneb rahvahulkades lugupidamise kasvatamine nõukogude seaduste vastu, nende vankumatuse, puutumatus ja nendest rangeima kinnipidamise ning nende täitmise vajaduse tunnustamine.

Kohus määrab kohtualusele karistuse. Kui see karistus on õiglane ja vastab sellele, mis kohtualune toime pani, siis tekitab see laialistes rahvahulkades rahuldust ja lugupidamist nende organite vastu, kes teostavad võitlust kuritegevusega. Rahvahulgad näevad, et kui kavalalt ka süüalune olekski tegutsenud ja milliseid vahendeid ta olekski kasutanud riigivõimu organite petmise taotlemisel, ta on siiski paljastatud, tema kuritegu on avastatud, ta seisis proletaarse kohtu ees ja kandis vajaliku karistuse. See kasvatab rahvahulkades usaldust nende riigivõimu organite vastu, kelle kätte on usaldatud üksikute kodanikkude elu ja heaolu ning kogu riigi hüvangu kaitse. See kõvendab rahvahulkades valvsust ja ärksust rahvavaenlaste, igasuguste kurjategijate ja sotsialistliku õiguskorra rikkujate suhtes, kasvatab tunnet, et on tarvis aidata uurimisorganeid nende vastutusrikas töös kuritegude ja kurjategijate avastamisel.

Kohtuistung toimub kindlas, seaduse poolt määratud vormis, mis tagab asjas eduka, kõige õigema otsuse tegemise ja tõe avastamise. See kord kaitseb süüaluse õigusi, keda kohus üle kuulab ja kellele kohus võimaldab enda kaitseks esitada kõiki vajalikke materjale ja seletusi.

Seepärast tõuseb kohtuistungigi tähtsus veel enam, sest ta kasvatab töötajais tähelepanelikku suhtumist inimesse, olgugi et see inimene istub süüpingis.

Kriminaalrajade kohtuliku arutuse määratud kasvatlikku tähtsust on meie partei rajajad korduvalt rõhutanud. Lenin on terves reas mõtteavaldustes toonitanud asjade kohtuliku arutamise tarvidust, et keskendada neile tähelepanu, mobiliseerida avalikkust ja seega aidata välja juurida ühtesid või teisi eitavaid nähtusi. On teada näiteks Lenini kiri kohtu rahvakomissarile Kurskile 3. septembrist 1921. a., milles ta nõudis mõningaile viivitamise asjadele kohtuliku käigu andmist, „süüdlaste häbistamist nii ajakirjanduses kui ka range karistusega, ... valides „silmatorkavamad“ juhtumid ning tehes igast kohtumõistmisest poliitilise küsimuse“ (Lenin, Teosed, XXIX k., lk. 403). See Lenini juhend on täielikus kooskõlas selle tähtsusega, mida ta omistas meie kohtule kui organile, kes kasvatab laiu rahvahulki, kui organile, kelle abil need rahvahulgad teevad läbi riigivalitsemise kooli.

Korduvalt rõhutab kohtu ülisuurt tähtsust seltsimees Stalin, nõudes igati nõukogude seaduste stabiilsust ja toonitades, et seaduste täitmine on iga nõukogude kodaniku püha kohus.

See erakordselt suur poliitiline tähtsus, mida seltsimees Stalin omistab nõukogude kohtule, on fikseeritud Suures Stalinlikus Konstitutsioonis, kus kohus on tõstetud enneolematule kõrgusele, kus kohtunikud on tunnistatud sõltumatuks ja ainult seadusele alluvaiks, kus on sõnastatud need meie kohtukorralduse vankumatud alused, mis esmakordselt inimkonna ajaloos teevad meie kohtu tõeliselt rahvakohtuks ja annavad temale ehtsa, reaalse võimaluse kaasa aidata kõige laiemate rahvahulkade ühiskondlik-poliitilisele kasvatamisele.

See kohtu tähtsaim ülesanne leidis väljenduse ka NSVL, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide kohtukorralduse seaduses; selle seaduse §-st 3 loeme:

„Kriminaalkaristuse vahendite kohaldamisel on nõukogude kohtu eesmärgiks kurjategijate karistamise kõrval ka nende parandamine ja ümberkasvatamine.

Kohus kasvatab kogu oma tegevusega NSVL kodanikke kodumaa- ja sotsialismitruuduse vaimus, nõukogude seaduste täpse ja kõrvalekaldumatu täitmise, sotsialistlikku omandisse hoolitsevalt suhtumise, töödistsipliini, riiklikku ja ühiskondlikku kohusesse ausalt suhtumise ja sotsialistliku kooselu juhendeist lugupidamise vaimus.“

Veel suuremat tähtsust evib kohus Suure Isamaasõja tingimustes. Rinne on tugev ja kindel, kui on tugev ja kindel tagala, kui kõik tagala ettevõtted ja asutused töötavad juhi käsul nagu hästi korrastatud kellavärk. Teostada võitlust kõigi ollustega, kes rikuvad rinde ja tagala töödistsipliini, — see on nõukogude kohtu püha kohus. Tema tegevus peab olema suunatud tolle revo-

lutsioonilise korra kõvendamiseks, mis on tarvilik selleks, et saavutada lõplikku võitu vaenlase üle.

Sõjajaeg esitab igale kodanikule karmid nõuded; sõjaja seadused ei tunne mingisugust desorganisaatorite peale halastamist ja meie kohus peab oskama oma tegevusega näidata, kuivõrd ohtlik on sõjaseaduste rikkumine ja kui karmilt karistatakse nende rikkujaid.

Neid kohtu ülesandeid ongi kutsutud täitma kohtuistung igas Suure Isamaasõja tingimustes arutamisele tulevas kriminaalasjas.

Peale poliitilise tähtsuse on kohtu kriminaalistungil ka ülisuur protsessuaalne tähtsus.

Eeluurimisel kogutakse materjal, mis on vajalik ja piisav vaid selleks, et süüalust kohtu alla anda. Lõppsõna tema süü küsimuses kuulub kohtule. Kohtuistungil kontrollitakse ja täiendatakse kogutud materjale. Seda ei tee mitte üks isik, vaid kohtunike kolleegium, kes koosneb kolmest inimesest; neist kaks on rahva kaasistujad. Kõiki asjaolusid nende kogumise vastastades hindavad kohtunikud kogutud materjale oma siseveendumuse alusel, mis põhineb sotsialistlikul õigustundel; nad kontrollivad kõiki uurimisorganite toiminguid ja vähimigi kehtivate seaduste rikkumine nende organite poolt tuleb põhjalikult kontrollimisel ilmsiks. See sunnib uurimisorganeid eriti tähelepanelikult arvestama süüaluse seaduspäraseid õigusi, kindlalt asuma seisukohal, et protsessuaalsed seadused pole mitte lihtsalt tehnilised reeglid, millest võib kinni pidada „niivõrd — kuivõrd“, vaid et need seadused on hädavajalikud tingimused sotsialistliku õigusemõistmise korrapärasuse kindlustamisel.

Iga protsessuaalsete seaduste alahindamine uurimisorganite poolt ja rüpakus nende täitmisel avaldab mõju uurimise täielikkusele, tuleb avalikuks kohtuistungil ja võib luua olukorra, et asja on võimatu lahendada.

Tähtsad ja uurimisorganitele kohuslikud protsessuaalsed seadused omandavad erilise tähtsuse kohtulikul arutamisel, sest nad aitavad kohtul lahendada asja kõige paremal viisil. Ükski protsessuaalsete seaduste rikkumine ei saa jääda mõjumata kohtuotsuse õigsusele ja võib põhjustada otsuse tühistamise teise astme kohtus. Sellega õõnestatakse asja arutanud kohtu autoriteeti ja kohtuprotsessi poliitilist tähtsust.

Kohtuistungi poliitiline ja protsessuaalne tähtsus on seega teineteisest lahutamatud. Kohtuistung kriminaalasjas omandab poliitilise tähtsuse, kui kohus järgib protsessuaalseid seadusi; protsessuaalseid seadusi on võimalik täpselt järgida siis, kui kohus minutikski ei lase silmast kriminaalasja kohtuliku arutamise poliitilist tähtsust.

Selleks, et kriminaalasja kohtulik arutamine võiks ülal tähendatud ülesannet täita, rajatakse ta teatavaile põhimõtetele.

II p e a t ü k k.

PÕHIPRINTSIIBID, MILLELE ON RAJATUD KOHTUISTUNG.

Need põhimõtted on järgmised: avalikkus, suulisus ja vahenditus, katkestumatus, võistkondlikkus ja poolte üheõiguslikkus, süüaluse õigus kaitsele ja süüalusele õiguse tagamine esineda kohtus ja tutvuda asja materjalidega oma emakeeles.

Vaatleme neid põhimõtteid igaüht eraldi.

1. Avalikkus.

Avalikkuse all mõistetakse säärast kohtuistungi korraldust, kus kõik kohtu toimingud, välja arvatud otsuse tegemine, toimuvad avalikult. Kohtuistungil võib viibida igauks, kes soovib; ajakirjandus võib oma veergudel avaldada kohtuistungi aruande, ilma selleks eesistujalt luba küsimata.

Kodanlik protsess eraldab kaht avalikkuse liiki: avalikkus süüalusele ja avalikkus publikule. See tähendab, et võib olla juhtumeid, mil asja arutatakse isegi süüaluse suhtes mitteavalikult, s. t. tagaselja. Säärane põhimõte on täiesti võõras nõukogude kohtumõistmisele ja vastuvõtmatu meie protsessile. Tõsi küll, meie seadus tunneb juhtumeid, kus süüalune ei tarvitse viibida asja arutamisel, kuid need juhtumid on harvad erandid, mida käsitleme allpool. Avalikkusest rääkides peame meie silmas avalikku asjaarutamist publiku ees, sest süüaluse viibimine tema asja arutamisel on kohuslik ja endastmõistetav.

Nõukogude kohtute organiseerimise esimesest päevast peale on kohtuistungite avalikkus meie kriminaalprotsessis tunnustatud selleks põhireegliks, mille rikkumist on peetud alati jämedaks revolutsioonilise seaduslikkuse rikkumiseks. 1924. a. NSV Liidu ja liiduvabariikide Kohtukorralduse aluste § 14 tegi selle põhimõtte kohuslikuks kõigile Nõukogude Liidu territooriumil tegutsevaile kohtuile ja mitte mingisugused kohalikud määrused ei saanud seda üleliidulist seadust muuta.

Säärane kohtuistungi korraldus on täiesti arusaadav ja täielikus kooskõlas nõukogude kohtul lasuvate ülesannetega. Nõukogude kohus saab seda temal lasuvat

ülisuurt kasvatuslikku osa täita ainult tänu sellele, et kriminaal-asjade arutamine toimub laiade rahvahulkade silma all.

Seepärast ongi Suur Stalinlik Konstitutsioon muutnud selle protsessuaalse seaduse konstitutsiooniliseks normiks, sättides §-s 111, et „asjaarutamine kõigis NSVL kohtutes on avalik, kuivõrd seadus ei ole teinud erandeid...“. Sellele konstitutsiooni nõudele tugineb NSV Liidu Ülemnõukogu II istungjärgul vastuvõetud NSVL, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide kohtukorralduse seaduse § 8.

Seega tuleb omaks võtta järgmised reeglid:

1) kõiki kriminaal-asju arutatakse tingimata süüaluse juuresolekul;

2) kõiki kriminaal-asju arutatakse avalikult, kuivõrd seaduses ei ole ette nähtud erandeid; see tähendab, et kinniste uste taga võib arutada ainult neid asju, mis on seaduses eriliselt märgitud.

Millised on siis need asjad?

VNFSV KrPK § 19 ja teiste liiduvabariikide Kriminaalprotsessi koodeksite vastavad paragrahvid annavad sellele küsimusele purgiva vastuse. Juhtumid, mil asja võib arutada mitteavalikult, on seaduses täpselt märgitud. Need on esiteks asjad, milles on vaja hoida sõjaväelist, diplomaatilist või riiklikku saladust, ja teiseks seksuaalkuritegude asjad. Neil kordadel peab kohus koostama motiveeritud määruse ja täpselt ära märkima, mis alustel ta peab tarvilikuks asja arutada kinniste uste taga. Seejuures on kohus õigustatud kuulutama kohtuistungit kinniseks kas kogu asjaarutamise ajaks või üksikute kohtutoimingute teostamiseks. Kuid

ka neil kordadel, kui asja arutatakse kinniste uste taga, kuulutatakse otsus avalikult.

Peale nende erandite tuleb silmas pidada, et lapsi kuni 14 aasta vanuseni ei lasta kohtuistungisaali, kui nad asjas ei ole süüaluseiks, kannatanuiks või tunnistajaiks. Selle keelu põhjused on arusaadavad ja selgitamist ei vaja.

Nii näeme, et asja arutamise avalikkus on meie kriminaalprotsessis teostatud väga laiaulatuslikult ja sellest kõrvalekaldumised on võimalikud ainult erandjuhtumeil ning peavad olema hoolikalt põhjendatud.

2. Suulisus ja vahenditus.

(VNFSV KrPK §-d 292—298 ja 319.)

Nende põhimõtete sisu seisab järgmises: kohus ei pea rahulduma eeluurimisel kogutud tõenditega, vaid peab iseseisvalt neid tõendeid kontrollima ja hindama.

Urija on tunnistajad juba üle kuulanud, nende öeldised on kantud ülekuulamisprotokolli; asitõendeid on eeluurimisel vaadeldud ja protokollis üksikasjaliselt kirjeldatud; ekspertiis on oma arvamuse kirjalikult andnud. Kas need andmed on küllaldased? Kas vabastavad nad kohut tarvidusest veel kord küsitleda tunnistajaid, vaadelda asitõendeid ja ära kuulata eksperte? Ei vabasta, sest säärane arvustamatu suhtumine eeluurimisel kogutud tõenditesse muudab kohtu passiivseks organiks ja tähendab eeluurimise materjalide pimesi usaldamist. Seadus aga nõuab, et kohus rajaks oma otsuse asjas olevaile ja uuesti kogutud andmeile, mis on kohtuistungil läbi vaadatud. Kohtunik peab oma silmaga nägema tunnistajat ja eksperti, oma kõrvaga kuulma

nende seletusi, oma kätega katsuma toimikus olevaid asitõendeid. Ainult niiviisi tulevad ilmsiks kõik asjasse puutuvad tõendid kõiges oma selguses, jõus ja tähtsuses ning annavad kohtunikele võimaluse kujundada neist otsuse tegemiseks vajalik õige arvamus.

Sellest siis seaduse põhiline nõue: kõik tõendid tuleb suuliselt kontrollida, avaldades eeluurimisel antud tunnistajate öeldisi ainult erandjuhtumel, ja nimelt siis, kui on vaja kindlaks teha vastuolu tunnistaja vahel kohtus ja ta öeldise vahel eeluurimisel või tunnistaja vabandavail põhjustel kohtuistungile ilmumata jäämise puhul.

See, mis on öeldud tunnistajate öeldiste kohta, kehtib kõigi tõendite suhtes. Tuleb püüda kohtulikku arutamist teostada peamiselt suuliste öeldiste varal. See reegel on tähtis esiteks seepärast, et säärase asjaajamise juures avaneb süüalusel võimalus aktiivselt osa võtta kõikide asjaolude kontrollimisest, ja teiseks seepärast, et asja pealtkuulajail on võimalus arvustavalt suhtuda asjas kogutud tõenditesse ja teadlikult kontrollida neile tõendeile kohtu poolt antud hinnangu õigsust. Seetõttu omandab kohtuotsus suurema veenvuse; kohtu ja ühiskonna vahel kujuneb see tihe side, mis on nii tähtis meie kohtunikele, kes on valitud rahva poolt ja kes rahva huvides teostavad õigusemõistmist.

Suulisuse ja vahendituse põhimõttega on tihedas seoses protsessi katkestumatuse põhimõte, mille vaatlemisele asumegi.

3. Protsessi katkestumatus.

(VNFSV KrPK § 258.)

Selleks, et kohtunikud saaksid selge ja täpse kujutluse kõigist asjaoludest, on tarvis iga asja arutada ühel kohtuistungil, tehes a i n u l t puhkuseks vajalikke vaheaegu.

Iga asi peab algama ja lõppema ühel kohtuistungil, ühe ja sama kohtunike koosseisuga. Lubamatu on pidada säärast kohtuistungit, kus asja arutamine lõheneb osadeks. Näiteks ühel istungil kuulatakse üle osa tunnistajaid ja asja arutamine lükatakse määramata ajaks edasi; siis kuulatakse üle ülejäänud tunnistajad ja asja arutamine lükatakse uuesti edasi; seejärel kohus teostab veel mingisuguseid kontrolltoiminguid ja asja arutamine lükatakse jällegi edasi; kohtuistungite vaheaegadel aga arutatakse teisi kohtuasju.

On kerge aru saada, et säärane korraldamatu asjaarutamine rikub kõige jämedamal viisil vahendituse põhimõtet, sest kohtunikult võetakse võimalus kujundada ühtsat, terviklikku ja täielikku muljet asjas kogutud tõenditest. Vastuvaidlematu on ka see, et asjas kogutud tõendid sel juhtumil ununevad, teistega kokku sulavad ja kohtunikel ei saa kujuneda asjast selget kujutlust. Samal määral on lubamatu ka säärane kord, kus asja arutamise kestel ühed kohtunikud asendatakse teistega.

Kuidas siis toimida neil juhtumel, kui mõne asjaarutamise kestel üks kohtunikest äkki haigestus? Kas ei võiks kutsuda teist kaasistujat, kui haigestus kaasistuja, või teist kohtunikku, kui haigestus eesistuja, ja jätkata arutamist sealt, kus see katkes? Ei või. Uus

asjasse astunud kohtunik ei võtnud vahenditult osa kõigi enne teda läbivaadatud tõendite kontrollimisest. Ta võib muidugi tutvuda kõigi nende andmetega kohtuistungis protokollide kaudu, teda võivad asjaga tutvustada teised kohtunikud, kuid see kõik on jäme vahendituse põhimõtte rikkumine, sest seejuures ei toimu tõendite vahenditult tajumist. Toodud juhtumil tuleb toimida nõnda: asja arutamine algab uues koosseisus algusest peale ja just nimelt selleks, et äsja asjasse astunud kohtunik isiklikult võtaks osa kõigi asjaolude kontrollimisest. Samal põhjusel on soovitatav keerulistes asjades, mille arutamine kestab mitu päeva, pidada kohtukoosseisus varu-kaasistujaid. Nemad asendavad haiguse tõttu väljalangenuid, ja et nad on kohal asja arutamise ajal, siis ei põhjusta mõne kohtuliikme väljalangemine asja uuendamist algusest peale.

Lähtudes sellest põhimõttest on karmilt keelatud ka säärased nähtused, mis kohtupraktikas mõnikord esinevad: kohus arutab läbi mitu asja, kuid eraldi igaihe kohta otsust ei tee, läheb siis nõupidamistuppa ja koostab otsused kõigis arutatud asjades.

Ei ole raske näha, millist kahju tekitab vahendituse põhimõtte rikkumine. Kohtunikud ei kaalu kohe iga asja tõendeid eraldi; muljed asjast tuhmuvad, segunedes uute muljetega teisest asjast; iseloomulikud erisused, millest sageli oleneb süü või karistusmäära küsimuse lahendamine, ununevad; otsust tehes puudub kohtunikul selge kujutlus süüaluse isiksusest ja ülekuulatud tunnistajaist. Kohus kobab pimeduses, elavate inimeste asemel mööduvad temast ähmased varjud. Seepärast leiamegi VNFSV KrPK §-s 258 ja teiste liiduvaba-

ei küsitleta, vaid teda piinatakse, ei kuulata ära, vaid peksetakse. Niisugune on süüaluse seisund fašistlikus protsessis.

Meie kriminaalprotsess on rajatud avara sotsialistliku demokraatias alustele. Seepärast on võistkondlikkuse põhimõtte kohtuistungil läbi viidud järjekindlalt ja väljaarendatult ning pooled kasutavad kohtus täiesti üheguseid protsessuaalseid õigusi.

Meie kohtutegelased pidagu meeles, et võistkondlikkuse ja poolte üheõigusluse põhimõttest kinnipidamine kohtuistungil on üheks võimsamaks vahendiks, mille abil kohus täidab oma kasvatuslikku osa.

5. Süüalusele kaitseõiguse tagamine.

(NSVL Konstitutsiooni § 111 ja NSVL Kohtukorralduse seaduse § 8.)

Me selgitasime juba, et kriminaalasja kohtulik arutamine on meil rajatud poolte üheõiguslusele. Nõukogude protsessiõigus läheb kaugemale ja käsitleb eraldi süüaluse õigust kaitsele. See meie protsessiõiguse seisukoht on selge väljenduse leidnud Suures Stalinlikus Konstitutsioonis, mis oma §-s 111 määrab, et kohus tagab süüalusele kaitseõiguse.

Sõna „kaitse“ all mõistetakse kriminaalprotsessis mitte üksnes süüaluse õigust omada kaitsjat; süüalusele kaitseõiguse tagamist tuleb mõista tunduvalt laiemalt. Õigus omada kaitsjat moodustab ainult osa mõistest „süüalusele kaitseõiguse tagamine“. Kaitse all tuleb mõista kõigi nende õiguste kogumit, mis seadus süüalusele an-

nab ja mida peab kaitsma kohus, vaatamata sellele, kas süüalusel on kaitsja või ei ole.

Mida avaramad on need õigused, milliseid kodanik antud riigis üldse kasutab, seda avaramad on ka need õigused, mis seadus annab süüalusele. Piiramatu ainuvalitsusega riigis, kus inimest ei peetud kodanikuks, vaid ainult „alamaks“, kus ametnike suva ja omavoli olid muudetud seaduseks, oli süüalune ainult protsessi objektiks, teda piinati, temalt pinniti välja süütunnistus, ja on loomulik, et süüalusel ei olnud seal mingisuguseid õigusi. Kodanlik-demokraatlikes riikides, kus vormiliselt kehtib kõikide võrdsus seaduse ees, on süüalusel protsessis küll poole õigused, kuid töörahvale kuulub see õigus ainult sõnades; tegelikult on süüalune asetatud säärasesse seisundisse, kus tal puudub võimalus seda õigust teostada.

Eriti tugevasti tuleb fašistlikes riikides ilmsiks sõltuvus, mis valitseb riikliku korra ja süüaluse asendi vahel kohtus.

Kujutades enesest verist piinakambrit kogu töötavale rahvale, organiseerib fašistlike riikide riigikord täiesti varjamatut terrorit fašistlike timukate kätte sattunud süüaluste vastu. Seal ei kuulata süüalust üle kohtus, vaid piinatakse teda piinakambris; kohtuni jõuab vähe asju ja neidki arutatakse kinniselt, ilma ühiskonna kontrollita, fašistlikest organisatsioonidest eriliselt väljavalitud „ustavate“ ametnike poolt, ilma kaitsja osavõtuta, ilma süüaluse edasikaebamisõigusega, kõige sagedamini ilma kontrollimata tõendeid, mis politsei on meisterdanud. Säärastes „kohtutes“ on süüalune kaitsetu olend, kelle

See Konstitutsiooni nõue paneb kohtule väga tähtsad kohustused. Juba kohtu alla andmise astmes, olles välja selgitanud, et süüalune ei valitse keelt, milles tuleb asja arutamine, peab kohus kutsuma tõlgi, teatama sellest süüalusele ja temale selgitama, et ta võib asjaga tutvuda tõlgi kaudu. Süüdistuskokkuvõtte tuleb süüalusele kätte anda tõlgituna tema emakeelde. Ka on süüalusel õigus paluda kohut tõlkida temale arusaadavasse keelde mitmesuguseid eeluurimisel ülesmääritud öeldisi. Säärane taotlus kuulub tingimata rahuldamisele ja tõlkimisega seotud kulud peab kohus arvama asja üldiste kohtukulude hulka. Süüalusele tuleb tagada tõlk ka kohtuistungil. Kogu asja menetlus peab toimuma nõnda, et süüalusel oleks tegelik võimalus asjast aktiivselt osa võtta. Kohtunikud peavad sellesse protsessuaalsesse momendisse suhtuma erakordse tähelepanuga, sest igasugune selle seaduse eeskirja alahindamine ja selle mittejärgimine on süüaluse õiguste kärpimine ning toob tingimata kaasa otsuse tühistamise.

Asume nüüd selgitama neid tingimusi, mida kohus peab täitma, et tagada kohtuistungil korrapärasust toimumist.

III p e a t ü k k .

KOHTUISTUNGI KORRAPÄRASE TOIMUMISE TAGAMISEKS VAJALIKUD TINGIMUSED.

Kui asi on ettevalmistavast (korraldavast) istungist läbi käinud ja süüalune kohtu alla antud, peab kohtunik sooritama toimingud, mis on kohtuliku istungi teostamise korrapärasuse tagamiseks vajalikud. Seaduse järgi

on need toimingud järgmised: 1) asja arutamisele määramine, 2) süüalusele süüdistuskokkuvõtte ära kirja kättestandmine, 3) poolte taotluste lahendamine, 4) kaitsja määramine ja 5) poolte, nende esindajate, tunnistajate ja ekspertide kohtusse kutsumise korraldamine. Peale selle peab kohtunik hoolikalt asja uurima ja tutvustama seda rahvakaasistujaile.

Vaatleme iga toimingut eraldi.

1. Asja arutamisele määramine.

(VNFSV KrPK § 242.)

Põhiprintsiip, mille kohus siis juhiseks peab võtma, on järgmine: asja kohtusse saabumise hetkest kuni asja arutamiseni peab mööduma võimalikult vähe aega.

Tuleb silmas pidada, et mida pikemale kuriteo toimepaneku hetkest arvates asja arutamine venib, seda raskem on tagada asjaolude täielikku väljaselgitamist kohtuistungil. Põhjus on arusaadav: ühed tunnistajad on ära sõitnud, teised on jõudnud sündmuse üksikasjad unustada, ja kogu asi üldse on kaotanud ühiskondliku aktuaalsuse. Seepärast määrab seadus asja arutamiseks kindlad tähtajad. VNFSV KrPK § 242 väljendab selle nõude nõnda: „Kohus peab sissetulnud asja lahendama hiljemalt kahe nädala jooksul, arvates asja saabumisest; kui aga asi on antud ettevalmistavale istungile, — siis hiljemalt ühe kuu jooksul.“ Need on äärmised tähtajad ega ole sugugi tarvis neid kõigis asjus ära oodata. Kui on võimalus asja arutada ka varemini (ilma ohuta, et

pooled kutseid kätte ei saa), siis säärast kõrvalekaldumist võib aina tervitada. Terve rea NSVL Ülemkohtu ja NSVL KohtuRK määrustega on seda tähtaega teatud liiki asjades tunduvalt lühendatud (vt. lisa).

2. Süüalusele süüdistuskokkuvõtte ärakirja kätteandmine.

(VNFSV KrPK § 235.)

Koos asja arutamisele määramisega peab kohus korraldama süüdistuskokkuvõtte ärakirja kätteandmise süüalusele. VNFSV KrPK § 235 järgi peab see ärakiri olema kätte antud hiljemalt kolm päeva enne asjaarutamise algust. See nõue on kategooriline ja mitte mingid kõrvalekaldumised seaduses määratud tähtajast ei ole lubatavad. Õigesti talitab see kohus, kes seda tähtaega pikendab, sest see annab süüalusele võimaluse asjaga paremini tutvuda; kuid igasugused kohtu katsed seda tähtaega lühendada on jämedad seaduserikkumised. Seejuures tuleb silmas pidada, et süüdistuskokkuvõtte ärakirja kätteandmise tähtaja tõendiks ei ole mitte märkus kohtutoimikus ärakirja saamise kohta, vaid süüaluse allkiri selle kättesaamise aja äramärgimisega. Et siin ei tekiks mingeid arusaamatusi, tuleb talitada järgmise korra järgi: süüdistuskokkuvõtte kätteandmiseks kutsutakse süüalune kohtusse, kui ta viibib vabaduses; või kätteandmine toimub süüaluse kinnipidamise kohas, kui süüalune viibib vahi all. Mõlemal korral on süüdistuskokkuvõtte kätteandmise kohta allkirja võtmine kohustuslik; selles allkirjas peab täpselt olema märgitud süüdistuskokkuvõtte kätteandmise kellaeg, kuupäev, kuu, aasta ja koht.

3. Poolte taotluste lahendamine.

(VNFSV KrPK § 239.)

Tavaliselt lahendatakse mitmesugused poolte taotlused ettevalmistaval (korraldaval) istungil. Kuid võib esineda juhtumeid, kus taotlused saabuvad kohtusse alles pärast seda istungit. Need taotlused võivad olla mitmekesised, näiteks palve uute tunnistajate väljakutsumiseks, ekspertiisi määramiseks, dokumentide väljanõudmiseks jne. Kohtul pole õigust neid taotlusi tagasi lükata sel põhjusel, et nad on esitatud hilja, ja seepärast peab sääraseid taotlusi lahendama kohtunik ainuisikuliselt, kuivõrd nende kohtus arutamine võib tekitada asja edasilükkamise vajadust seetõttu, et taotluse viivitamatu rahuldamine on võimatu (aeg, mis on vajalik dokumentide kättetoimetamiseks, äsja väljakutsutud tunnistajate ilmumiseks jne.).

4. Kaitsja määramine.

(VNFSV KrPK §-d 55, 239 ja 251.)

Meie seadus tunneb juhtumeid, kus kaitsja määramine on kohtule kohustuslik, olenemata sellest, kas süüalune seda palub või ei palu. Need juhtumid on järgmised:

a) asjus, milles esineb süüdistaja (süüaluse loobumine kaitses ei takista aga süüdistaja osavõttu);

b) alaealiste asjus;

c) tummade, kurtide ja üldse isikute asjus, kes kehaliste puuduste tõttu on võimetud ühtesid või teisi nähtusi õigesti tajuma.

Kõigil muil juhtumel lubab kohus selle kaitsja, keda süüalune valis, või määrab temale kaitsja ise, kui süü-

alune seda palub. Kahele või rohkemale kohtualusele ühes ja samas asjas võib ühise kaitsja määrata üksnes sel korral, kui ühe kaitse ei ole teise kaitsega vastuolus. Vastasel korral tuleb igale kohtualusele tingimata määrata eri kaitsja. Kaitse määramiseks seaduse poolt ettenähtud eeskirjad on kohtule kohustuslikud ja nende rikkumine toob tingimata kaasa otsuse tühistamise.

Kui tekib tarvidus määrata kaitsja või kaitsjad, saadab kohtunik sellekohase nõude advokaatide kolleegiumile, kellele see nõue on kohustuslik ja kuulub tõrkumatult täitmisele. Kaitsja määramise või lubamise hetkest peale on kaitsjal õigus kokku saada süüalusega, kes viibib vahi all; selleks annab kohus kaitsjale erilise orderi. Peale selle on kaitsja ise või koos süüalusega õigustatud tutvuma toimikuga ja tegema talle vajalikke väljakirjutusi.

5. Poolte, nende esindajate, tunnistajate ja ekspertide kohtusse kutsumine.

(VNFSV KrPK § 239.)

Pärast asja arutamisele määramist teeb kohtunik korralduse saata kutsed kõigile asjast osavõtvaile isikuile: süüalusele, süüdistajale, tsiviilhagejale, ekspertidele ja tunnistajaile. Kutsed tuleb saata selle arvestusega, et nad jõuaksid saaja kätte mitu päeva enne asja arutamist. See on tarvilik kahel põhjusel: esiteks selleks, et väljakutsutud isik võiks kohtusse kutsumise päevaks vabanda oma igapäevasest tegevusest, ja teiseks selleks, et kutsete teised eksemplarid jõuaksid kohtusse tagasi. Nende tagasisaamine annab kohtule võimaluse kindlaks

teha, kas kutse on tegelikult kätte antud; nagu allpool näeme, on see aga asja arutamise küsimuse lahendamisel väga oluline.

6. Asja uurimine kohtu poolt.

Pärast kõige loetletu sooritamist ei või kohtunik veel arvata, et tema poolt on kõik tehtud selleks, et tagada kohtuistungil korrapärast käiku. Jäeb järele veel rida vajalikke toiminguid, mis ei ole seadusega korraldatud, kuid mis on väga tähtsad, sest nendest oleneb kahtlemata samuti kohtuistungil korrapärane käik. Nende toimingute hulka kuuluvad:

a) **Hoolikas asja uurimine.** Ei ole kahtlust, et kohtunik tutvub asjaga, kui see esitatakse kohtu ettevalmistavale (korraldavale) istungile. Kuid ettevalmistaval istungil ja kohtuistungil toimuva asjaarutamise vahet võib olla mitu päeva; selle aja kestel on kohtunik arutanud teisi asju ja antud asja olustik võis ta mälus tuhmuda. Seepärast on vaja asja arutamise eelpäeval või, kui aeg seda lubab, kaks-kolm päeva enne seda hoolikalt asja uurida, tutvuda kõigi tunnistajate öeldistega, läbi lugeda läbiotsimiste ja väljavõttude protokollid, läbi vaadata kõik toimikus olevad dokumendid, süveneda ekspertiisi arvamusse. Eriti hoolikalt peab kohtunik uurima süüaluse öeldisi ja kõiki tema poolt avaldatud taotlusi. Asja uurides tuleb lühidalt üles märkida need küsimused, mis selle juures tekivad.

Säärane mitmekülgne tutvumine asjaga on dikteeritud tollest tähtsast ja vastutusrikkast osast, mida etendab kohtunik kohtuistungil eesistujana. Ta juhhib kohtuistungil käiku, kõrvaldab kohtulikust uurimisest ja poolte

vaidlustest kõik selle, mis ei puutu arutatavasse asjasse, tema peale on pandud kohustus juhtida kohtulikku uurimist nõnda, et kõige paremini avastada asjas tõde ja et protsess tervikuna lahendaks temale seatud poliitilised ülesanded.

On selge, et kõiki neid ülesandeid suudab kohtunik täita ainult sel korral, kui ta asja hoolikalt tundma õpib.

b) R a h v a k a a s i s t u j a t e v ä l j a k u t s u m i n e. Kohtunik peab samme astuma rahvakaasistujate õigeaegseks väljakutsumiseks. Kriipsutame alla sõna „õigeaegseks“, sest võib juhtuda, et need rahvakaasistujad, kes on märgitud lähemas järjekorras, ei saa kohtuistungile ilmuda. Et mitte asja sel põhjusel edasi lükata, tuleb rahvakaasistujad välja kutsuda õigeaegselt. Peale selle on rahvakaasistujate õigeaegne väljakutsumine vajalik veel seepärast, et rahvakaasistujad peavad samuti asjaga tutvuma.

Rahvakaasistujailt ei tarvitse nõuda, et nad tingimata ise asja uuriksid, kuid rahvakohtunik on kohustatud neid asjaga tutvustama ja näitama ära kõik need erisused, mis asjas leiduvad. Ainult niisugusel korral suudavad rahvakaasistujad olla kohtuistungil aktiivseiks osalisteks ja täita neid kõrgeid kohustusi, mis seadus on neile peale pannud ja mille täitmise neile nende valijad on usaldanud.

Hoolikas asja ettevalmistus tagab, et kohtuistung teostab kohtuliku uurimise küllalt täielikult ja et kohtunikud langetavad asja õige otsuse.

Uurinud asja, taganud asjast osavõtjate õigeaegse väljakutsumise, tutvustanud rahvakaasistujaid asjaga, hoolitsenud selle eest, et ruum, kus hakatakse asja aru-

tama, oleks nõuetekohaselt korda seatud, et protokoll koostamiseks oleks eelseisvale kohtuistungile varutud sekretär, võib kohtunik arvata, et tema poolt on tarvitusele võetud kõik abinõud kohtuliku asjaarutamise õigeks korraldamiseks.

IV peatükk.

KOHTULIKU ASJAARUTAMISE STAADIUMID.

Kohtuistung peab toimuma ühtsa ja kindla kava järgi, et kõige paremini tagada asjas tõe avastamist. Sel otsarbel peab protsess alates kohtuliku istungi avamisest kuni viimase momendini — kohtu lahkumiseni nõupidamistuppa otsuse tegemiseks — toimuma vajaliku täpsusega, selgusega ja kindlusega, pidades silmas seaduses ettenähtud eeskirju. Kohtulik asjaarutamine peab arenema kindlas järjekorras, et iga järgnev toiming oleks eelmise loomulikuks arendamiseks, põhineks sellel ja oleks sellest tingitud. Protsessi kõik üksikosad oma kogumis peavad kaasa aitama toimunud kuriteo selgitamiseks kõigis tema üksikasjus ja iseloomulikes peensustes.

Selle ülesande teostamiseks koosneb kohtuistung igas asjas kindlaist seaduses ettenähtud osadest (staadiumidest). Need osad on järgmised:

- 1) ettevalmistav staadium ehk kohtuistungi avamine,
- 2) kohtulik uurimine,
- 3) poolte vaidlused,
- 4) kohtualuse viimane sõna,
- 5) otsuse tegemine ja
- 6) otsuse kuulutamine.

Kohtuistungi käigu paremaks tundmaõppimiseks vaatleme iga ülalloetletud staadiumi eraldi.

1. Ettevalmistav staadium.

(VNFSV KrPK §-d 262—279.)

Selles staadiumis lahendatakse küsimus, kas asja arutamine on võimalik, ja selle jaatava lahenduse korral sooritatakse kõik ettevalmistavad toimingud, mis on vajalikud arutamise normaalseks toimumiseks.

Ettevalmistav staadium algab sellega, et eesistuja, teinud kindlaks, et kohtunikud ja sekretär on kohal ja et süüalune on juhitud istungisaali, avab istungi ja teatab, missugune asi arutusele tuleb.

Äärmiselt tähtsaks asjaoluks on istungi avamine just sel kellaajal, mis oli märgitud kohtukutses. Täiesti lubamatu on selline olukord, kui pooled, tunnistajad ja eksperdid kaotavad palju aega asjaarutamise ootamiseks. Aega tuleb kalliks pidada, distsiplineerimatus vastu tuleb võidelda, kohus aga peab esmajärjekorras moodustama range ja täpse töökorraldamise eeskuju. Kui ühele istungile on määratud mitu asja, tuleb need jaotada nii, et kohtusse kutsutud kulutaksid seal võimalikult vähem aega.

Avanud määratud ajal kohtuistungi, kontrollib kohus, kas kõik istungile kutsutud isikud on ilmunud. Kontrollimine väljendub selles, et eesistuja pöördub sekretäri poole ettepanekuga teatada, kes asjas on ilmunud ja kes ei ole. Kohtuistungi avamise ajaks peab sekretär selle täpselt selgitama. Mitteilmunute kohta peab sekretär koguma kõik andmed, mis selgitavad nende mitteilumise põhjusi. Tuleb kokku korjata kutsete teised

eksemplarid, posti õiendused kutsete mittekätteandmise kohta, igasugused avaldused, mis on saabunud kohtuistungile kutsutuilt nende mitteilmumise põhjuste kohta, jne.

Eesistuja küsimusele kohtusse kutsutud isikute ilmumise kohta annab sekretär teada, kes ei ole ilmunud ja millised seletused on olemas tema mitteilmumise põhjuste kohta. Kuulanud ära sekretäri teadaande, asub kohus lahendama küsimust, kas asja arutamine on võimalik.

Kohtualuse mitteilmumine (VNFSV KrPK §-d 265, 266, 267.) Teame juba, et asja tuleb arutada kohtualuse juuresolekul. Seaduse sätted selles küsimuses on järgmised: kohtualuse ilmumine ei ole kohustuslik neis kuriteoasjus, milles ei või karistusena määrata vabadusekaotust; kõigis muis asjus on kohtualuse ilmumine kohustuslik ja asja arutamine kohtualuse äraolekul ei ole lubatud. Järelikult, kui kohtualune ei ole ilmunud, kuid asi kuulub tollesse kategooriasse, kus ta ilmumine pole kohustuslik, kuulab kohus poolte (süüdistaja, tsiviilhageja) avaldused asja arutamise võimalikkuse kohta ja määrab kas asja arutada kohtualuse äraolekul või asi edasi lükata, kui kohtualuse juuresolek tunnistati kohtu poolt vajalikuks.

Kas sellistes asjades on vajalik nõuda kohtualuse kohustuslikku ilmumist, lahendatakse igal üksikul juhutumil sõltuvalt konkreetseist asjaoludest. Kohtul tuleb siin tähele panna asja keerulisust, asjas leiduvate tõendite selgust ja toimepandud kuriteo iseloomu. Kui kohus tunnistab kohtualuse ilmumise kohustuslikuks, siis koostab ta selle kohta määruse, mis on kohtualusele

kohustuslik ja mille mittetäitmine võib põhjustada kohtualuse sundtoomise kohtusse.

Teisiti lahendatakse asja arutamise võimalikkuse küsimus kohtualuse mitteilmumise korral siis, kui ta ilmumine on kohustuslik. Nagu me juba ütlesime, tuleb asja arutamine sel korral edasi lükata. Kuid seadus tunneb erandeid ja asja võib arutada ka kohtualuse äraolekul järgmisil juhtumel: a) kohtualuse otseselt avaldatud nõusolekul, b) kui on tõendatud, et kohtualune hoidis kõrvale kohtukutse kätteandmisest ja c) kui ta end kohtu eest varjab (VNFSV KrPK § 265).

Kohtualuse puudumine tema asja arutamisel on seda võrd järsk kõrvalekaldumine meie protsessi algpõhimõtetest, et kohus peab sellele küsimusele erilist tähelepanu pöörama. Esiteks tuleb erilise hoolikusega kindlaks teha, kas on olemas need kohtualuse mitteilmumise tingimused, milledest on jutt ülmärgitud paragrahvis.

Kohtualuse „otseselt avaldatud nõusolek“ peab olema kirjalikult kinnitatud. Õigem oleks säärastel juhtudel kohtualune kohtusse kutsuda ja välja selgitada need põhjused, miks ta palub asja arutada tema äraolekul.

Samal määral tuleb hoolikalt kontrollida fakti, miks kohtualune kohtukutse vastuvõtmisest keeldus. Kutse tagasisaatmine märkusega, et kohtualune keeldus seda vastu võtmast, on ilmselt puudulik; kutset on vaja korrata selleks eriti lähetatud inimese kaudu, kes peab koostama akti kohtualuse keeldumise kohta kutset vastu võtta, kusjuures sellel aktil peavad olema manukate allkirjad.

Veel suurema ettevaatusega tuleb sellesse küsimusse suhtuda siis, kui jutt on sellest, et kohtualune end kohtu eest varjab. See asjaolu peab olema tõendatud dokumentaalselt; toimikusse peab olema lisatud õiendus selle kohta, et otsimiste varal ei ole korda läinud kindlaks teha kohtualuse asupaika ja et täpselt kontrollitud andmete järgi kohtualune faktiliselt end kohtu eest varjab. Ei või lugeda kohtu eest kõrvalehoidmiseks kohtualuse elukoha muutmist, kui ta ei teadnud kriminaalvastutusele võtmisest või kui temalt ei võetud allkirja selle kohta, te tal on ilma uurimisorganite või kohtu loata elukohast lahkumine keelatud.

Teinud kindlaks need asjaolud, peab kohus kaaluma, kas osutub võimalikuks ja otstarbekaks asja arutada kohtualuse äraolekul isegi siis, kui seadus seda lubab. Õigem on kohtul kasutada talle antud õigust (VNFSV KrPK § 267), ja nimelt — rakendada sundtoomist või äärmisel korral muuta tõkeabinõu, kuid mitte arutada asja ilma kohtualuseta.

Kui on kindlaks tehtud, et kohtualune end kohtu eest varjab, tuleb asi peatada, sest otstarbetu on langetada otsust, mida täita ei saa. Ja ainult erilistel erandjuhtudel, kui kohus tunnistab vajalikuks arutada asja süüaluse äraolekul, peab ta seda põhjendama motiveeritud määrusega.

Prokuröri või kaitsja mitteilmumise korral (VNFSV KrPK § 268) peetakse silmas järgmisi juhendeid: asja võib arutada ainult siis, kui mitteilmunuid saab asendada teiste isikutega, kusjuures mitteilmunud kaitsja asendamine teisega toimub üksnes kohtualuse sellekohasel nõusolekul. Kui säärane

asendamine ei ole võimalik, siis tuleb asi edasi lükata, kuna mitteilmunute teguviisist teatab kohus prokuratuurile või advokaatide kolleegiumile süüdlaste distsiplinaarkaristuse määramiseks.

Tsiviilhageja või tema huvide esindaja mitteilmumisel (VNFSV KrPK § 269) kõrvaldatakse tsiviilhagi läbivaatamiselt ja asja arutamine jätkub. Kuid raiskamiste ja riisumiste asjus tsiviilhagi esitanud riiklike ja ühiskondlike asutuste esindajate mitteilmumine ei vabasta kohut hagi arutamise kohusest. Kui asi mingisugusel põhjusel edasi lükatakse, ei ole tsiviilhagejalt võetud õigust esitada oma hagi uuesti.

Kannatanu või tema huvide esindaja mitteilmumise korral (VNFSV KrPK § 270) asjus, milles temale kuulub süüdistamisõigus (VNFSV KrPK § 10), lõpetatakse asi. Neil kordadel ei ole kohtualuselt võetud õigust paluda kohut asi siiski läbi vaadata. See kohtualuse taotlus tuleb tingimata rahuldada.

Kõigil muil juhtumel lahendatakse asja arutamise võimalikkuse küsimus kannatanu mitteilmumisel samas korras nagu tunnistajategi mitteilmumisel.

Ekspertide mitteilmumine (VNFSV KrPK § 272) peab endaga kaasa tooma asja kohustusliku edasilükkamise neil kordadel, kui ekspertiisi määramine ise on asjas kohustuslik. Ekspertiisi kohustusliku määramise juhtumid on järgmised: 1) surmapõhjuste ja kehavigastuste iseloomu kindlakstegemiseks ja 2) süüaluse vaimse seisundi kindlaksmääramiseks. Loomulik, et neil juhtumel on asja arutamine ekspertide

puudumisel võimatu. Kuid peab silmas pidama, et pole kohustuslik, et kohtus viibiksid just need eksperdid, kes andsid arvamuse eeluurimisel, vaid neid võib asendada ka teistega. Kui aga ekspertiis ei olnud seaduse järgi kohustuslik, siis lahendatakse küsimus sõltuvalt konkreetseist asjaoludest pärast poolte arvamuse ärakuulamist.

Tunnistajate mitteilmumine (VNFSV KrPK § 271). Tunnistajad on üheks tõendite peaallikaks. Nende mitteilmumine mõjub asja täieliku ja hoolika uurimise võimalusele alati halvavalt. Mitteilmunud tunnistaja öeldiste ülestähendus eeluurimisel ei saa loomulikult asendada tema öeldist kohtus. Lahendades asja arutamise võimalikkust tunnistajate mitteilmumise korral, peab kohus seepärast lähtuma kõigepealt sellest, millisel määral saab antud tunnistajat asendada istungile ilmunud teise tunnistajaga. Selle küsimuse lahendab kohus pärast hoolikat kaalumist, kuivõrd on teatud tunnistaja öeldised olulised. Seejuures tuleb silmas pidada, et asja arutamise võimalikkuse küsimus tunnistaja mitteilmumisel nõuab hoolikat kaalumist sõltumatult sellest, kas antud tunnistaja kutsub välja süüdistaja pool või kaitsja. Tunnistaja ilmumine on igal juhul kohustuslik, kui süüalune ei ole end süüdi tunnistanud. Samuti ei tohi, nagu seda kohtud tihti teevad, keelduda välja kutsumast tunnistajaid seetõttu, et viimased on teise kohta sõitnud.

Kõigis tähendatud küsimustes, ükskõik kas need lahendatakse jaatavalt või eitavalt, peab kohus ära kuulama poolte arvamuse ja tegema motiveeritud määruse.

Tunnistades ekspertide või tunnistajate mitteilumise vabandamatuks, on kohtul õigus neid kuni 100 rublaga trahvida, kuid ilmumisest kõrvalehoidmise erandlikel ja eriti pahatahtlikel juhtumel rakendada nende sundtoomist (VNFSV KrPK § 62).

Pärast asja arutamise võimalikkuse küsimuse lahendamist selgitab eesistuja kindlas järjekorras asjast osavõtjaile nende õigused ja kohused. Selgitus algab tunnistajaist. Püsti seistes kuulavad nad eesistuja seletust, et nad peavad tunnistama kõik, mis nad asjast teavad; ja et nad kannavad vastutust valetunnistuse eest. Pärast seda lahkuvad tunnistajad tunnistajatetuppa, kusjuures eesistuja peab korraldama, et tunnistajad ei astuks enne nende ülekuulamist kellegagi suhtlemisse.

Pärast tunnistajaid hoiatatakse eksperte valearvamuse avaldamise tagajärgede eest. Neile selgitatakse ka nende õigust viibida istungisaalis, vaadelda asjas leiduvaid asitõendeid ja esitada kohtualusele ning tunnistajaile küsimusi, mis on vajalikud arvamuse avaldamiseks.

Pärast seda selgitab eesistuja kannatanule tema õiguse esitada tsiviilhagi nende kahjude katteks, mis süüaluse tegude läbi temale on tekitatud. Kui kannatanu avaldab soovi esitada säärane hagi, teeb kohus määruse kannatanu tsiviilhagejaks tunnistamise ja esitatud tsiviilhagi ulatuse kohta.

Siis seletab eesistuja kohtualusele, et tal on õigus esitada küsimusi tunnistajaile, ekspertidele ja teistele kohtualustele ning anda seletusi nii kogu asja sisu kui ka üksikute asjaolude kohta kohtuliku uurimise igal momendil. Neid seletusi tuleb kohtualusele anda lihtsal ja

selgel kujul; kohtul peab kujunema veendumus, et kohtualune on küllaldasel määral sellest seletusest aru saanud. Säärane kohtu seletus on kohustuslik sõltumatult sellest, kas kohtualusel on kaitsja või ei ole.

Pärast seda küsib eesistuja pooltelt, kas neil on taotlusi. Taotlused avaldab kõigepealt prokurör, siis tsiviilhageja ja siis süüalune või tema kaitsja.

Need taotlused võivad olla väga mitmekesised ja puudutada uute tunnistajate väljakutsumist, ekspertiisi määramist, teiste ekspertide väljakutsumist — peale nende, kes juba on kutsutud —, mitmesuguste dokumentide väljanõudmist või pooltel olevate dokumentide ja igasuguste muude, nende arvates teatavate faktide kindlakstegemiseks tarvilike tõendite võtmist asja juurde. Avaldades sääraseid taotlusi on pooled kohustatud neid põhjendama. Kohus kuulab ära iga poole arvamuse teise taotluse kohta ja teeb oma motiveeritud määruse taotluse rahuldamiseks või tagasilükkamiseks.

Poolte poolt avaldatud taotluste kaalumine on väga tõsine kohtulik toiming, seepärast ei ole õige, nagu seda praktikas mõnikord esineb, et rahvakohtunik, ilma et ta kaasistujatega nõu oleks pidanud ja kohus oleks nõupidamistuppa lahkunud, lükkab ilma mingi motiveeringuta või kaalumataid motive esitades taotlused tagasi. Kohus on huvitatud hoolikast ja üksikasjalisest asja arutamisest ja poolte iga taotlust tuleb vajaliku tähelepanelikkusega kaaluda. Tagasi lükata võib ainult neil kordadel, kui taotlus ei puutu käesolevasse asja või kui see ei too asjasse midagi uut; säärase taotluste rahuldamine koormaks kohut tarbetute andmetega. Ko-

hus peab selgitama kõik nii süüalust süüdistavad kui ka õigustavad asjaolud, mispärast tuleb ühesuguse tähelepanuga kaaluda nii prokuröri kui ka kaitse taotlusi.

Kohus keeldub sageli täiesti vääralt täiendavate tunnistajate väljakutsumisest sel põhjusel, et „olevate materjalide ja tunnistajate varal on kohtualune toimunud kuriteos täiesti paljastatud“. Säärase seaduserikkumisega tehtud otsus ei ole õige ja kuulub tingimata tühistamisele, kuna kohus, veel mitte uurinud asja kohtulikult istungil, jõudis järeldusele, et kohtualune on süüdi.

Pidades vajalikuks rahuldada ühe või teise poole taotlust uute tunnistajate ja ekspertide väljakutsumiseks, uute dokumentide väljanõudmiseks jne., võib kohus kas asjaarutamise edasi lükata või anda asjast huvitatud pooltele õiguse ilma istungit katkestamata muretseda tunnistajaid ja eksperte ning esitada teisi tõendeid.

Pärast poolte poolt avaldatud taotluste lahendamist teeb eesistuja teatavaks kohtu koosseisu, s. t. nimetab eesistuja, rahvakaasistujate ja sekretäri nime, isa- ja perekonnanime ning selgitab pooltele neile kuuluva taandamisõiguse (VNFSV KrPK § 278).

Kohtuistungi toimumise korrapärasuseks on nõutav, et kohtu koosseis oleks seaduslik, s. t. et temasse kuulusid ainult seatud korras valitud isikud, et need isikud ei oleks omavahel suguluses ega keegi neist ei oleks isiklikult huvitatud antud asjast.

Kohtunik ei või asjaarutamisest osa võtta järgmistel juhtumitel (VNFSV KrPK §-d 41 ja 43): a) kui ta esineb poolena või on mõne poole sugulane; b) kui tema või ta sugulane on huvitatud asja tulemustest, c)

kui ta on asjast osa võtnud tunnistajana, ekspordina, uurimist toimetanud isikuna, süüdistajana, kaitsjana või tsiviilhageja huvide esindajana just selles asjas.

Samuti ei või kohtu koosseisu kuuluda ka see kohtunik, kes võttis osa käesoleva asja tühistamise otsustamisest või selle arutamisest teises astmes.

Kui üks neist tingimustest esineb, peab kohtunik ise taanduma või kuulub taandamisele ühe poole avaldusel. Kohtuniku vastu avaldatud taanduse lahendavad asjast osavõtvad teised kohtunikud taandatava kohtuniku äraolekul; häälte võrdsuse korral loetakse kohtunik taandatuks. Taandamise lahendamine toimub nõupidamistoas pärast taandusse puutuvate asjaolude hoolikat arutlemist ja kontrollimist. Võib ette tulla säärane, tõi küll, harva esinev juhtum, et taandus esitatakse kogu kohtukoosseisu vastu. Sel juhtumil lahendab taanduse küsimuse sama koosseis.

Samad reeglid kehtivad ka prokuröri, kohtuistungi sekretäri, tõlkide ja ekspertide taandamisel, ainult selle kitsendusega, et nende eelnev asjast osavõtmine ei ole taandamise aluseks. Samuti ei ole prokuröri taandamise aluseks asjaolu, et ta võttis osa asja uurimisest. Taanduse küsimuse lahendab kohus.

Sellega lõpeb kohtuistungi ettevalmistav staadium ja kohus läheb teise staadiumi — kohtuliku uurimise juurde.

2. Kohtulik uurimine.

(VNFSV KrPK §-d 279—304.)

Kohtulik uurimine algab süüdistuskokkuvõtte ettelugemisega. Süüdistuskokkuvõttel on ülisuur protsessuaalne tähtsus: selles teeb süüdistav võim kõigi süü-

aluse vastu kogutud tõendite kokkuvõtte ja formuleerib oma käsituse antud kuriteost. Süüdistuskokkuvõttest saavad kohtus viibijad teada, milles just antud isikut süüdistatakse ja millised tõendid on tema vastu kogutud.

Seepärast pole süüdistuskokkuvõtte ettelugemine mitte lihtne vormitäitmine ja eesistuja peab suhtuma sellesse täie tõsidusega. Kokkuvõtte tuleb ette lugeda kõvasti, arusaadavalt ja selgelt, et kõigile oleks mõistetav, mida kohtualune toime pani ja millega toimepandud tõendatakse. Ei või, nagu seda tehakse mõnikord kiiruse huvides, avaldada ainult süüdistuskokkuvõtte resolutiivosa. Süüdistuskokkuvõtte tuleb ette lugeda tervena algusest lõpuni ilma lünkadeta. Tavaliselt loeb süüdistuskokkuvõtte ette eesistuja, kuid selle võib ette lugeda ka kohtuistungis sekretär; sekretär loeb selle ette püsti seistes. Süüdistuskokkuvõtte juurde lisatud tunnistajate nimestik ei kuulu avaldamisele.

Pärast süüdistuskokkuvõtte avaldamist peab eesistuja, vaatamata sellele, kas süüalusel on kaitsja või ei, lihtsalt ja arusaadavalt kohtualusele seletama, milles teda süüdistatakse, ja küsima, kas ta tunnistab talle esitatud süüdistuse õigeks. Kuulanud ära vastuse sellele esialgsele küsimusele, piirdub kohus sellega, mitte asudes otsekohe kohtualuse üksikasjalisele küsitlemisele. Siis küsib eesistuja pooltelt, millises korras nad loevad vajalikuks toimetada kohtulikku uurimist.

See kord võib olla kahesugune: võib alata kohtualuse ülekuulamisega ja siis kuulata üle tunnistajad, või vastupidi. Kui asi on suur, kui ta sisaldab mitu üksikut episoodi, siis tuleb uurimist toimetada nõnda, et põhja-

likult oleks käsitletud iga episood eraldi. Selleks tuleb mõnikord üle kuulata algul ühed kohtualused ja tunnistajad, siis teised. Milline kord ühel või teisel konkreet-
sel juhtumil valida, oleneb asjaoludest. Seda küsimust lahendades peab kohus püüdma selle poole, et valitaks see kord, mis kõige paremini tagab asja eduka selgitamise.

Vastuvõetud kohtuliku uurimise korra kohta koostab kohus eri määruse.

Kohtualuse üle kuulamine (VNFSV KrPK §-d 282—283). Seletuste andmine on kohtualuse õigus, aga mitte ta kohustus. Seepärast ei või kohtualuselt nõuda, et ta tingimata annaks seletusi ja vastaks temale esitatud küsimustele; nii ühest kui teisest võib kohtualune keelduda. Säärane kohtualuse keeldumine ei tohi mõju avaldada tema süü küsimuse otsustamisele ja kohus ei ole õigustatud tarvitama mingisuguseid abinõusid, et sundida kohtualust seletusi andma. Ainus õigus, mis sel korral kohtule kuulub, on õigus avaldada kohtualuse öeldised, mis on antud eeluurimisel.

Kui aga kohtualune teatab, et ta tahab seletusi anda, ja tunnistab, et talle esitatud süüdistus on õige, peab eesistuja talle võimaldama neid seletusi üksikasjaliselt esitada ja täpselt selgitama, kas kohtualune tunnistab end süüdi kogu kuriteos või kõigis kuritegudes, milles teda süüdistatakse. Selle küsimuse täpne selgitamine on vajalik, et seda kohtuistungil protokollile kanda. Toome näite. Kohtualust süüdistatakse raiskamises; eesistuja küsimusele, kas ta tunnistab ennast süüdlaseks, vastab ta: „Jah, tunnistan end süüdi selles, et ma ei võtnud tarvitusele vajalikke abinõusid raiskamise

vältimiseks.“ On selge, et käesoleval juhtumil kohtualune eitab oma osavõttu raiskamisest — ta tunnistab end süüdi vaid oma h o o l e t u s e s, mida teised ära kasutasid ja raiskamise toime panid. Sekretär, mitte taitabes, milles just kohtualune end süüdi tunnistab, märgib protokollis: „Kohtualune tunnistab end süüdi.“ Tegelikult aga ei ole ülestunnistamist selles kuriteos, milles teda süüdistatakse.

Kui täpselt ei selgitata, milles just kohtualune end süüdi tunnistab, võib tekkida ränk arusaamatus ja sellele rajatud kohtuotsus osutub ebaõigeks.

Kui kohtualune tunnistab end täielikult süüdi ja see tunnistus on kooskõlas kõigi asjaoludega, kui kohtualune andis kohtu ja poolte küsimustele vastused ja need ei lähe lahku kogutud faktilistest andmetest, ei muuda süüdistuse sisu ega nõua kuriteo kvalifikatsiooni muutmist, — siis võib kohus pärast poolte arvamuse ära kuulamist teha määruse: mitte toimetada edaspidist kohtulikku uurimist, vabastada kutsutud tunnistajad ja eksperdid (kui viimased ei olnud kohtualuse vaimse seisundi või kannatanu surma põhjuse selgitamiseks välja kutsutud) ja üle minna poolte vaidlustele.

Kui aga kohtualune ei tunnista end süüdlaseks ja soovib anda seletusi talle esitatud süüdistuse ümberlükkamiseks, asub kohus tema ülekuulamisele.

Algul küsitaleb eesistuja, siis kohtuliikmed, siis prokurör, tsiviilhageja ja kaitsja. Võib olla ka teissugune kord: küsitlemist algab prokurör, siis aga jätkab seda kaitsja. Kuid ka sel korral ei ole eesistujalt ja kohtunikelt võetud õigust pärast poolte küsimusi esitada koh-

tualusele oma küsimusi. Kui pärast poolte küsimusi jäid selgitamata mõningad asjaolud, siis kohus küsitleb kohtualust, et neid asjaolusid täpsustada.

Pärast seda kui kohtualust on küsitlenud kohus ja pooled, võivad talle küsimusi esitada ka teised selles asjas esinevad kohtualused.

Üldreeglina iga kohtualune kuulatakse üle teiste kohtualuste juuresolekul. Kuid võib esineda erandjuhtumeid, kus kohtualuse ülekuulamine toimub teise või teiste kohtualuste äraolekul. See on näiteks siis, kui kohus jõuab veendumusele, et kohtualune ei saa anda tõepäraseid seletusi, sest ta viibib teise kohtualuse mõju all. Sel korral on tõe leidmise huvides otstarbekas kohtualune üle kuulata teise äraolekul. Kuid pärast säärast ülekuulamist peab eesistuja puudunud kohtualust tutvustama tema äraolekul antud seletustega.

Asja arutamise korral ilma kohtualuseta või mõne kohtualuse surma korral võib kohtu äranägemisel või mõne poole nõudel avaldada kohtualuse seletuse, mille ta andis eeluurimisel.

Tunnistajate ülekuulamine (VNFSV KrPK § 284) toimub ühekaupa, teiste veel ülekuulamata tunnistajate juuresolekutä. Enne tunnistaja küsitlemist asja sisu kohta teeb eesistuja kindlaks tunnistaja isiku, selgitab tema vahekorra asjast osavõtvate pooltega ja tuletab talle meelde, et ta peab tunnistama tõtt ja ainult seda, mis temale asjast isiklikult teada on, vältides säärase teadete edasiandmist, mille allikat ta ei suuda näidata.

Pärast seda paneb eesistuja tunnistajale ette jutustada kõik, mis ta asjast teab. Tunnistaja ülekuulamise kord

on samasugune nagu kohtualusegi oma. Pärast eesistujat ja kohtuliikmeid küsitleb tunnistajat see pool, kelle taotlusel on tunnistaja kohtusse kutsutud, ja siis teine pool. Küsitlemine võib toimuda ristamisi, s. t. iga pool on õigustatud tunnistajale esitama täiendavaid küsimusi teise poole küsimustele antud vastuste selgitamiseks ja täiendamiseks. Iga tunnistajat võidakse korduvalt üle kuulata teiste tunnistajate juuresolekul ja ühtlasi nendega vastastada.

Vastastamise all mõistetakse kahe tunnistaja üheaegset küsitlemist. Seda ülekuulamist toimetatakse tavaliselt neil kordadel, kui kaks tunnistajat annavad lahkuminevaid tunnistusi ühe ja sama asjaolu kohta. Säärase küsitlemisega tahetakse tabada ühte neist teadlikult valetunnistuselt või meelde tuletada neid antud asjaolu momente, mida ta kas varjab või seletab teisiti. Endastmõistetavalt rakendatakse vastastamist neil juhtumel, kui lahkuminek kahe tunnistaja öeldise vahel on tunduv ja öeldis ise on asja lahendamiseks oluline.

Vastastamine teostatakse järgmiselt: mõlemad tunnistajad kutsutakse kohtunike laua ette; esitatakse küsimused ühele tunnistajale, kuulatakse selle vastused ja siis esitatakse samad küsimused teisele tunnistajale. Mõnikord annab säärane küsitlemine soodsa tulemuse, ning varem kangekaelselt salanud tunnistaja avaldab, mida ta on varjanud, või loobub oma esialgseist öeldistest.

Üldiselt peavad tunnistajad oma seletused andma suuliselt, mitte kasutades märkmete või dokumentide lugemist. Neil kordadel aga, kui nende öeldised puudutavad mõningaid arvutusi ja teisi andmeid, mida on raske

meeles pidada, võivad nad kasutada kirjalikke märkmeid. Need märkmed tuleb eesistujale ette näidata, kohus ja pooled peavad need läbi vaatama ja neid võib tunnistaja kasutada ainult eesistuja loal. Samal määral võivad tunnistajad kasutada kirjalikke dokumente, kuid neid avaldada ja neile toetuda võivad nad ainult pärast seda, kui kohus ja pooled on need läbi vaadanud ja need on asja juurde võetud.

Tunnistajate õige küsitlemine kohtuistungil on eriliselt suure tähtsusega.

Tunnistajaid õigesti küsitleda on suur kunst. Seda saab õppida ainult praktiliselt, konkreetsete asjade puhul. Raske on siin soovitada mingeid eeskujusid, mis sobiksid kõigi juhtumite jaoks, kuid on mõningaid üldreegleid, mida kohtul tunnistajate küsitlemisel on kasulik silmas pidada. Need reeglid võib kokku võtta järgmiselt:

1) Et tunnistajat kohtuistungil õigesti küsitleda, on vaja hästi tunda tema eeluurimisel antud öeldisi. Ainult siis, kui eesistuja on asja hoolikalt uurinud, teab peensusteni kõiki selle asjaolusid ja tunneb üksikasjaliselt antud tunnistaja öeldisi, suudab ta ise tunnistajat õigesti küsitleda ja juhtida küsitlemist, mida toimetavad pooled.

2) Tunnistajaga ei tohi kärkida, teda ei tohi ähvardada, tema üle ei tohi naerda. Tunnistaja kohtlemine peab olema kannalik ja viisakas; ta peab tundma, et temasse suhtutakse usaldusega, tõsiselt, et tema peale vaadatakse kui ini-

mese peale, kes on kutsutud aitama kohut asjas selgusele jõuda. Säärane kohtu ja poolte suhtumine paneb tunnistaja avameelseid ja tõepäraseid seletusi andma. Teissugune käitumine vihastab tunnistajat ja kuna ta kohtuga vaielda ei või, sest see on talle keelatud, siis muutub ta kinniseks ning püüab meelega vaikida, toetudes mittemäletamisele.

3) Tunnistajale esitatavad küsimused peavad olema selged ja täpsed, et neile saaksid järgneda niisama täpsed ja selged vastused. Kõige parem on esitada küsimused säärasel kujul, et võiks järgneda vaid üks vastus — jaatav või eitav. Tunnistajale ei tohi esitada suunavaid küsimusi, s. t. sääraseid, mis juba sisaldavad vastuse. Küsimused ise tuleb esitada säärasel kujul, et nad oleksid tunnistajale arusaadavad. Tuleb vältida iga-suguseid arusaamatuid ja võõrkeelseid sõnu ja tuleb katsuda tunnistajaga rääkida selles keeles, mis on temale mõistetav ja lähedane.

4) Tunnistajat ei tohi ära vahetada eksperdiga ja küsida temalt arvamust ühe või teise küsimuse kohta. Tunnistaja peab kohtule tunnistama ainult seda, mida ta on näinud ja kuulnud. Ta annab teada faktid, mitte aga oma arvamuse faktidest, ja seepärast peavad küsimused olema seatud nõnda, et tunnistajate varal selgitataks ainult asja faktilist külge.

5) Iga ebaõiget tunnistaja öeldist ei saa veel pidada valetunnistuseks, mille eest ta tuleks kriminaalvastutusele võtta. Tunnistaja võib ebaõigeid öeldisi

anda heausuliselt eksides, seepärast ei või ega tohi kohus igal juhtumil, kus on tegemist lahkuminekuga tunnistaja poolt kohtus ja eeluurimisel antud öeldiste vahel või mõne muu ebaõigsusega tunnistaja öeldistes, algatada selle tunnistaja vastu kriminaaljälitamist. Ainult neil kordadel, kui kohus jõuab kindlale veendumusele, et antud tunnistaja räägib teadlikult ja tahtlikult ebatõtt, kindla sihiga viia kohut eksiteele, võib kohus oma äranägemisel või prokuröri taotlusel algatada tunnistaja vastu kriminaaljälitamist (VNFSV KrPK § 314).

Reeglina võib määrust tunnistaja vastutusele võtmiseks valetunnistuse andmise eest teha üksnes kohtuotsuse koostamise momendil, kui kõik asjaolud on kohtule täielikult selgitatud. Enneaegne vastutusele võtmine võib esiteks osutada ekslikuks ja teiseks teisi tunnistajaid nagu ära heidutades neile ebasoodsalt mõjuda.

Need ongi algreeglid, milledest kohus tunnistajate küsitlemisel peab kinni pidama. Need reeglid on rakendatavad ka kohtualuse ülekuulamisel, ainult selle vahega, et kohtualust ei saa vastutusele võtta valesoletuse eest.

Pärast ülekuulamist ei või tunnistajad ilma eesistuja loata kohtusaalist lahkuda. Ülekuulatud tunnistajad jäävad seega kohtusse kuni kohtuliku uurimise lõpuni. Kuid poolte nõusolekul võib kohus üksikuid tunnistajaid vabastada ka enne kohtuliku uurimise lõppu.

Ekspertide ülekuulamine (VNFSV KrPK § 298). Neil kordadel, kui asjas on eeluurimisel määratud või kohtuistungil kohtu poolt lubatud ekspertiis, toimub ekspertide ülekuulamine pärast tunnistajate ülekuulamise lõppu. Eesistuja teeb pooltele ette-

paneku koostada kirjalikult need küsimused, mida nad peavad tarvilikuks esitada ekspertidele. Kui küsimused on koostatud, teeb eesistuja need teatavaks ja pooltel on õigus anda seletusi või esitada vaideid ühe või teise küsimuse kohta. Kohus kuulab ära poolte märkused ja kinnitab küsimuste nimestiku; tal on ühtlasi õigus esitada ekspertidele ka teisi küsimusi peale nende, mida on märkinud pooled. Kinnitatud küsimused antakse ekspertidele. Kui ekspertidel on raske küsimustele vastata otsekohe, siis määrab kohus ekspertidele nõupidamiseks vaheaja.

Ekspertiis on õigustatud välja nõudma asjas leiduvaid või uusi materjale, kui need talle on esitatud küsimustele vastamiseks vajalikud. Oma arvamuse on eksperdid kohustatud pärast suulist seletust esitama kohtule kirjalikult. Pärast ekspertide arvamuse avaldamist võivad pooled esitada neile vastuste selgitamiseks ja täiendamiseks küsimusi.

Kui kohus leiab, et ekspertiis ei ole küllalt selge või täielik, või kui eksperdid lähevad oma arvamustes lahku, võib kohus omal algatusel või mõne poole taotlusel määrata uue ekspertiisi ja selleks välja kutsuda teisi eksperte. Kui ekspertide asendamist ei saa toimetada samal kohtuistungil, siis tuleb asi edasi lükata.

Ekspertide arvamus kui üks asjasse puutuvaist tõenditest ei ole kohtule siduv ja kohus võib sellega mitte nõustuda. Sel korral nõutakse kohtult, et ta üksikasjaliselt põhjendaks oma mittenõustumist kas kohtuotsuses või eri määruses, kui kohus peab tarvilikuks asendada eksperte teistega. Ekspertiisi kirjalik arvamus lisatakse tingimata asja juurde.

Asitõendite vaatlus (VNFSV KrPK § 299) seisab selles, et eesistuja tutvustab rahvakaasistujaid asitõenditega ja teeb pooltele ja ekspertidele ettepaneku neid vaadelda. Ei tarvitse arvata, et asitõendite vaatlus toimub ainult pärast poolte ülekuulamist, — see võib toimuda igal kohtuliku uurimise momendil niihästi kohtu algatusel kui ka poolte või ekspertide taotlusel. Seoses asitõendite vaatlusega on pooltel õigus esitada küsimusi kohtualusele, tunnistajaile ja ekspertidele. Asitõenditega on õigus tutvuda ka kohtualusel ja ta võib kohtule nende kohta esitada omi seletusi.

Kuriteo toimepaneku paiga vaatlus (VNFSV KrPK § 301). Mõningal korral võib kohus omal algatusel või poolte taotlusel pidada tarvilikuks sooritada kuriteo toimepaneku paiga vaatlust. Säärane tarvidus võib tekkida siis, kui mõned asjaolud nõuavad kohapealset kontrollimist, kuna asjas olevate andmete põhjal neid kontrollida ei saa. Kohapealse paigavaatluse toimetamise kohta teeb kohus määruse, ära tähendades need asjaolud, mille kindlakstegemiseks seda vaatlust vajalikuks peetakse. Määruses märgitakse ühtlasi, kas kohal tuleb toimetada tunnistajate ülekuulamist.

Jõudnud kohale, avab eesistuja kohtuistungil ja kohus toimetab vaatlust, kusjuures pooltel on õigus paluda, et protokollitaks kõik see, millele nad peavad vajalikuks kohtu tähelepanu pöörata. Siinsamas toimetatakse tunnistajate ülekuulamist, kui kohus määras tunnistajad kohal üle kuulata. Säärase vaatluse juures on kohtualune kohustatud viibima; siinsamas koha peal võib ta seletusi anda ja vastata talle esitatud küsimustele.

Süüdistuse muutmine ja uute isikute kohtulikule vastutusele võtmine (VNFSV KrPK §-d 311—317). Kohtuistungil arutatakse asju ainult nende isikute suhtes, keda ettevalmistav (korraldav) istung on kohtu alla andnud.

Ei või esineda säärast olukorda, et asja arutamine algas ühe kohtualuse suhtes, kuid lõppes teise süüdimõistmisega, keda varem polnud kohtu alla antud. See oleks jäme kohtupidamise algreeglite rikkumine ja moodustaks revolutsioonilise seaduslikkuse moonutamise, kuna seaduslikkus püstitab vankumatu nõude, et iga süüaluse asi peab läbima ettenähtud protsessistaadiumid ja et süüalusel peab olema juba eeluurimise ja kohtu alla andmise staadiumis võimalus esitada enda kaitseks kõik tarvilikud tõendid. Endastmõistetavalt ei suuda süüalune teostada seda kaitse õigust, kui ta jalamaid, ilma eeluurimiseta süüpinkki asetatakse.

Samuti on lubamatu, et kohtualune anti kohtu alla ühe kuriteo eest, kuid mõistetakse süüdi teise, süüdistuskokkuvõttes mitte ettenähtud kuriteo eest. Ka siin oleks lugu säärane, et kohtualune on asetatud olukorda, mis võtab temalt võimaluse ennast kaitsta, ja see oleks samuti jämedaks revolutsioonilise seaduslikkuse moonutamiseks ja kõige tõsisemaks kohtualuse õiguste kärpimiseks. Selle suhtes on järgmine üldeeskiri: k o h u s arutab asja ainult selle isiku või nende isikute suhtes, kes on kohtu alla antud, ja seejuures ainult nende vastu esitatud algsüüdistuse põhjal.

Kuid võib esineda sääraseid juhtumeid, kus kohtulikul uurimisel selgub, et kohtualune peale selle kuriteo,

mille eest ta kohtu alla anti, on toime pannud veel teise kuriteo, mis kuni kohtuliku uurimiseni jäi teadmatuks, või et ta pani toime mitte selle kuriteo, mis süüdistuskokkuvõttes on ette nähtud, vaid teissuguse, mis toob kaasa raskema karistuse. Näiteks anti kohtualune kohtu alla tahtliku tapmise eest, kuid kohtus selgus, et ta on toime pannud terroristliku akti. Lõpuks võib selguda, et peale antud kohtualuse võtsid arutatava kuriteo toimepanemisest osa veel teised isikud.

Kuidas peab siis kohus sel korral toimima? Vaatleme iga võimalikku juhtumit eraldi.

1) Kohtulikul uurimisel selgus, et kohtualune on peale tolle kuriteo, mis on arutatava asja aineks, toime pannud veel teisi kuritegusid.

Siin võib olla kaks juhtumit: a) uus kuritegu ei ole seoses sellega, mida arutatakse, ja b) see uus kuritegu on tihedas seoses arutatava asjaga.

Näide: Ivanovi süüdistatakse tapmises, mille ta oli toime pannud 1938. a. jaanuaris, kuid kohtulikul uurimisel selgus, et peale tapmise pani Ivanov 1937. a. märtsis toime veel sotsialistliku omandi riisumise. Uus kuritegu ei ole tihedas seoses Ivanovi poolt toimepandud tapmisega. Seepärast teeb kohus määruse algatada Ivanovi vastu uus asi, arutatava asja aga viib lõpule ja langetab selle kohta otsuse. Kui aga uus kuritegu ei too kaasa raskemat karistust kui see, mida võib määrata varem avastatud kuriteo eest, ja kui see uus kuritegu on küllalt tõendatud juba antud kohtuistungil ning selle asjaolude suhtes on üle kuulatud ka kohtualune ise, võib

kohus ilma kohtualuse vastu uue asja algatamise kohta erimäärust tegemata määrata otsuses karistuse ka teise kuriteo eest.

Neil kordadel aga, kui uus kuritegu on esialgsega tihedas seoses ja esialgset ei saa lahendada ilma uue kuriteo kohta käivate materjalide uurimiseta, tuleb asi pöörata täiendavale uurimisele, et selgitada kõik kohtulikul uurimisel teatavaks saanud uued asjaolud.

Näide: Süüalune anti kohtu alla riisumise asjas. Kohtus aga selgus, et kohtualune mitte ainult riisus, vaid ka vägistas riisutu. Et see uus kuritegu on kõige tihedamas seoses esialgse kuriteoga, siis ei saa asja arutamist lõpule viia, vaid asi tuleb edasi lükata ja täiendavale uurimisele pöörata.

2) Kohtulikul uurimisel selgusid asjaolud, mis nõuavad süüdistuse formulatsiooni muutmist ja järelikult ka Kriminaalkoodeksi teise paragrahvi kohaldamist.

Ka siin võib esineda kaks võimalust: a) uus süüdistuse formulatsioon toob endaga raskema karistuse ja b) uus süüdistuse formulatsioon ei too kaasa karistuse raskenemist. Esimesel juhtumil tuleb asi edasi lükata ja pöörata täiendavale uurimisele; teisel juhtumil võib kohus muuta kuriteo kvalifikatsiooni ja määrata karistuse selle uue kvalifikatsiooni põhjal.

Näide: Ivanov anti kohtu alla kvalifitseeritud tapmise eest; kohtus selgus, et see tapmine moodustab terroristliku akti. Sel korral peab kohus asja arutamise edasi lükkama ja asja pöörama täiendavale uurimisele. Teine juhtum: Ivanov oli kohtu alla antud tahtlikus tapmises,

kuid kohtuistungil selgus, et see tapmine oli toime pandud ettevaatamatult; asja pole vaja edasi lükata, kohus teeb otsuse paragrahvi põhjal, mis karistab ettevaatamatu tapmise eest.

3) Kohtulikul uurimisel selgus, et peale selle kohtualuse, kelle asja kohus arutab, võtsid kuriteost osa teised isikud, keda ei ole vastutusele võetud.

Siingi võib olla kaks juhtumit: a) uute isikute poolt toimepandud kuriteod on seoses selle kuriteoga, mis on antud kohtuliku arutamise aineks, ja b) uute isikute poolt toimepandud kuriteod ei ole arutatava kuriteoga seoses.

Esimesel juhtumil lükatakse asi edasi ja pööratakse täiendavale uurimisele uute isikute samas asjas vastutusele võtmiseks; teisel juhtumil uute isikute asi eraldatakse ja antakse prokuröri kätte, arutusel olev asi aga viiakse lõpule.

Esimene näide: Ivanovi süüdistatakse võimu kuritarvituses; kohtus selgus, et ta on need kuriteod toime pannud Petrovi huvides, kes andis Ivanovile altkäemaksu. Petrov tuleb võtta kriminaalvastutusele, aga et tema kuritegu on tihedas seoses Ivanovi kuriteoga, siis lükatakse asi edasi ja pööratakse täiendavale uurimisele.

Teine näide: Arutatakse asja, milles Ivanovi süüdistatakse võimu kuritarvituses. Kohtulikul uurimisel selgus, et Ivanovi ülemus võttis iseseisvalt ja Ivanovist sõltumatult altkäemaksu; see kuritegu ei ole esimesega seotud ega sega otsuse tegemist esimeses asjas, seepärast

viiakse alatud asjaarutamine lõpule. Kohus teeb aga määruse uute isikute vastutusele võtmise kohta ja saadab selle määruse prokuröri kätte.

Meie poolt vaadeldud juhtumid näitavad, et seadus tõstab esile järgmised nõuded:

1) asja võib arutada ainult nende isikute suhtes, kes olid kohtu alla antud kuni kohtuistungini;

2) kohtualust võib süüdi mõista ainult selles kuriteos, mille eest ta kohtu alla anti;

3) süüdistuse formulatsiooni muutmine võib toimuda ainult sel korral, kui see muutmine ei too kaasa karistuse suurendamist;

4) uute isikute üle võib kohut mõista ainult pärast seda, kui nad on seatud korras kohtu alla antud.

Need seaduse nõuded on kohustusliku iseloomuga; ükskõik millised kõrvalekaldumised nendest teevad otsuse ebaõigeks ja toovad kaasa selle tühistamise.

Asja täiendavale uurimisele pööramine (VNFSV KrPK § 302). Kohus võib, mõnikord aga ka peab saatma asja täiendavaks uurimiseks, kui on vaja vastutusele võtta uusi süüaluseid või muuta esialgselt esitatud süüdistuse kvalifikatsiooni.

Võib aga esineda juhtumeid, kus vajadus pöörata asi täiendavale uurimisele on tingitud ka teistest põhjustest. Nii võib kohus kohtuliku uurimise kestel veendumusele jõuda, et terve rida asjale väga olulisi asjaolusid on selgitamata. Näiteks on jutt raiskamisest; eeluurimisel pole toime pandud raamatupidamise eksperitiisi, kohtualune aga toetub dokumentidele, mida ei ole asja juurde võetud, kuid mis tunduvalt oleksid muutnud asja sisu, kui need oleksid õigeaegselt välja nõu-

tud. Seda lünka on võimatu täita kohtuistungil, sest arutamine tuleks katkestada mitmeks päevaks, seni kui jõutakse muretseda need dokumendid ja seni kui ekspertis suudab oma töö lõpetada. Sel korral on otstarbekam lükata asja arutamine edasi ja pöörata asi täiendavale uurimisele.

Asja täiendavale uurimisele pööramise määrus võidakse teha kohtu algatusel, kuid selle tegemist võivad taotleda ka pooled. Määruses peab olema täpselt märgitud, millised asjaolud kuuluvad täiendavale uurimisele ja milliseid dokumente peab asjas koguma.

Igasugune alatud arutamise edasilükkamine, eriti aga edasilükkamine täiendava uurimise otstarbel, ei ole soovitatav, sest ta venitab asja, nõrgendab kogutud tõendite tõendavat jõudu ja avaldab alati eitavat mõju kohtusaalis viibijaile. Seepärast tuleb asja edasilükkamist ette võtta vaid neil kordadel, kui tõesti ei ole võimalust ilma tõe selgitamist kahjustamata lõpetada asja arutamist samal istungil. Asja edasilükkamine tõendab alati seda, et asi polnud arutamiseks küllaldaselt ette valmistatud ja et kohus ettevalmistaval (korraldaval) istungil ei juhtinud küllalt tähelepanelikult olemasolevate materjalide analüüsi. Kuid kohus peab igatahes silmas pidama, et kui asjas on selgitamata asjaolusid või on ilmnunud uusi asjaolusid, mida saab selgitada täiendava uurimise varal, siis tuleb asi edasi lükata ja jätta otsus tegemata, kui kohtul on kahtlusi selle õigsuses.

Kohtuliku uurimise lõpetamine (VNFSV KrPK § 303). Pärast seda kui kõik tunnistajad on üle kuulatud, ekspertide arvamused ära kuula-

tud, asitõendid vaadeldud ja kohus on määranud, et asi ei kuulu edasilükkamisele, küsib eesistuja pooltelt, kas neil on kohtulikku uurimist veel millegagi täiendada. See kohtuliku uurimise moment on väga tähtis, sest ta on poolte igasuguste taotluste avaldamise viimseks momendiks; kõik taotlused, mis on avaldatud pärast kohtuliku uurimise lõppu, toovad kaasa uurimise uuendamise keerulise korra, liigse ajakulu ja muudavad protsessi keeruliseks. Pooled peavad seepärast väga tähelepanelikult suhtuma sellesse kohtuliku uurimise momenti, nad peavad hoolikalt selgitama, millised asjas olevad dokumendid tuleb avaldada ja millised uuesti asja juurde võtta. Tuleb meeles pidada, et pooled oma kõnedes, mis algavad pärast kohtuliku uurimise lõppu, võivad toetuda ainult asjas leiduvaile materjalidele, uutele materjalidele aga ainult sel korral, kui need kohtu määrusega on asja juurde võetud.

Kuulanud ära poolte taotlused, teeb kohus määruse taotluste rahuldamise või tagajärjeta jätmise kohta ja kuulutab kohtuliku uurimise lõpetatuks.

Poolte taotlusi kaaludes tuleb kohtul silmas pidada järgmisi reegleid: kohustuslikult tuleb rahuldada kõik taotlused, mis käsitlevad asjas olevate dokumentide või väljakutsutud, kuid ilmutata jäänud tunnistajate öeldiste avaldamist; muude taotluste rahuldamine oleneb sellest, millisel määral üks või teine taotlus asjasse puutub. Nende muude taotluste hulgast kuuluvad tingimata rahuldamisele need, mis selgitavad asjale omaseid asjaolusid, aitavad ilmestada kohtualuse isiksust ja kas raskendavad või kergendavad tema süü suurust ja iseloomu.

3. Poolte vaidlused.

Poolte vaidluste tähtsus. Sellel kohtuliku asjaarutamise staadiumil on suur tähtsus igas kriminaal-asjas: süüdistaja ja kaitsja saavad võimaluse teha kokkuvõtet kõigist kogutud asjaoludest, neid põhjalikult analüüsida, neid hinnata ja aidata seega kohtul süveneda kõigisse asja kohta käivatesse materjalidesse.

Eriti suur tähtsus on prokuröri kõnel. Riigivõimu nimel hindab ta kuritegu ennast, selgitab selle ühiskondlikku ja poliitilist tähtsust, kuriteo toimepannud isiku sotsiaalset ohtlikkust ja näitab, missugust karistust see isik peaks kandma.

Täita olevat üldriiklikku ülesannet minutikski silmast laskmata on prokurör kohustatud hoolikalt läbi kaaluma ja selgitama tõendeid, mis kinnitavad kohtualuse süüd. Iga asja poliitiline ja ühiskondlik tähtsus selgub ainult siis, kui prokurör tõendab kohtualuse süü asja kohta käivate andmete alusel. Tõendite puudumine või asjaolude hülgamine teeb prokuröri kõne mitteveenvaks ja kui hea see kõne vormilt olekski, oma otstarvet see ei saavuta. Prokurörit nõutakse, et antud kuriteo poliitiline hinnang ja asja ühiskondliku tähtsuse selgitamine oleksid katkematus seoses konkreetsete asjaoludega. Kui see side prokuröri kõnes puudub, siis on see kõne mitte üksnes kasutu, vaid isegi kahjulik.

Niisama tähtis on ka kaitsja kõne. Nõukogude kaitsja ei kaitse mitte kohtualuse poolt toimepandud kuritegu, vaid kohtualust ennast. Ta on seepärast kohustatud kohtule esitama kõik need andmed, mis süüdistuse väited ümber lükkavad ja mis võivad kergendada kohtu-

aluse süü suurust ning vastutust. Asjaolusid kohtualuse huvide seisukohalt valgustades abistab kaitsja kohut, andes sellele võimaluse hinnata iga tõendit mitmesugusest vaatepunktist. Kohus hindab ühe ja teise poole väiteid ja jõuab sel viisil asjas olevate tõendite tähtsuse kohta kergemini kindlale järeldusele.

Poolte vaidluste kord. See tähtsus, mis on poolte vaidlustel, tingib tarviduse pidada neis kindlat korda. Asja parima valgustamise, asjas kogutud tõendite läbikaalumise täielikkuse ja kohtualuse õiguste suurima kaitse huvides on kindlaks määratud järgmine kohtupidamise kord: esimesena esineb prokurör või ühiskondlik süüdistaja (kui süüdistab tema), siis tsiviilhageja, pärast neid kõneleb kaitsja, selle puudumisel aga kohtualune ise. Miks on seatud säärane kord, on täiesti arusaadav. Meie kriminaalprotsessis kehtiva algpõhimõtte järgi lasub süüdistajal kohustus tõendada kuriteo toimepanemist; seepärast antakse temale esimesena sõna. Ta peab esitama kogu süüdistusmaterjali selleks, et kohtualune ise või oma kaitsja kaudu võiks esitada oma väited süüdistuse vastu.

On iseenesest arusaadav, et ei süüdistaja ega kaitsja aega mingil viisil ei piirata; siin ei saa kehtida kodukord, mida tavaliselt rakendatakse koosolekuil esinevate kõnemeeste suhtes. Pooltel peab olema õigus aega piiramata esitada kõik oma kaalutlused ja seletada kohtule kõik, mida nad vajalikuks peavad. Kui pool vajab nendeks seletusteks ka mitu tundi, antakse talle võimalus oma arvamust täielikult avaldada.

Pärast põhikõnet on igal poolel õigus „repliigiks“, nagu seda nimetab seadus; „repliigi“ all mõistetakse

prokuröri vastust kaitsja kõnele ja kaitsja vaiet prokuröri vastusele. Seaduses on sel puhul öeldud nõnda: „Pärast vaidluste lõppu võivad pooled veel kord repliike vahetada. Viimase kõne õigus kuulub alati kaitsjale või kaitsja puudumisel kohtualusele.”

Nii oma põhikõnedes kui ka repliikides võivad pooled kasutada ainult neid materjale, mis on asjas või kohtu poolt asja juurde võetud. Poolte vaidluste materjaliks ei või olla mingid uued asjaolud, mis kohtu poolt on uurimata, ega mingid uued dokumendid, mis õigeaegselt ei olnud asja juurde võetud.

Asja materjale analüüsides on pooled kohustatud esitama ka juriidilised kaalutlused kuriteo kvalifikatsiooni ja karistumäära kohta, mida nende arvates kohtualusele tuleb kohaldada.

Prokurör kui riigivõimu esindaja on kriminaalasjas õigustatud süüdistusest loobuma, kui asjaolud on ta viinud veendumusele, et kohtualune on süütu. Kuid seejuures peab prokurör oma loobumist motiveerima, et kohtule ja kuulajaile oleks selge, millistel kaalutlustel ta süüdistamisest loobub. See süüdistusest loobumine ei vabasta kohut vajadusest jätkata asja arutamist ja lahendada see otsuse langetamisega.

Kaitsjale ei ole kaitsest loobumise õigust antud, kuigi ta on veendumusele jõudnud, et kohtualune on süüdi. Isegi neil kordadel, kui kohtualune oma süüd täielikult tunnistas, ei või kaitsja loobuda tema peale pandud kohustest. Ta peab kohtule ära näitama kõik need alused, mis annavad kohtualusele õiguse vastutulekule ja karistuse kergendamisele. Teissugune olukord looks koh-

tualusele väga rasked tingimused ja võtaks temalt selle kallihinnalise õiguse, mis talle on antud Stalinliku Konstitutsiooniga, — õiguse kaitsel.

Eesistuja õigus peatada pooli vaidluste ajal. Rääkisime juba sellest, et vaidluste jaoks ei saa püstitada mingit kodukorda, — pooled on õigustatud kõnelema piiramatu aja. Kuid oleks ekslik sellest järeldada, et pooled võiksid kõnelda, mis neile aga meeldib, ja et kohus peaks sellega loiult leppima, ilma et tal võimalust oleks vaidluste käiku juhtida. Üldreegel, mille kohaselt eesistuja kui protsessi juhtija kogu kohtuistungit haldab, kehtib ka poolte vaidluste ajal. Kui pool ületab arutatava asja piirid, kui ta lubab endale solvavaid või lugupidamatuid arvamuseavaldusi eraisikute kohta, võimude kohta jne., siis on eesistuja kohustatud kõnelejat peatama ja tegema temale asjakohase märkuse. Seda õigust tuleb aga kasutada väga ettevaatlikult, et ei tekiks säärast muljet, nagu võtaks kohus poolelt võimuse avaldada asja kohta kõiki oma tõekspidamisi. Ja ka märkus ise, mida eesistuja peab tarvilikuks kõnelejale teha, ei tohi olla sellele solvav ega tohi muutuda sõnelemiseks. Eesistuja peatab kõnelejat rahulikult ja viisakalt, juhib kõneleja tähelepanu tema käitumise vildakusele ja paneb talle ette edaspidi sellesarnast mitte korrata. Eesistujal on ühteviisi õigus peatada nii prokuri kui ka kaitsjat.

Pärast kaitsja või, kui kaitsjat ei ole, kohtualuse enese viimast repliiki kuulutab eesistuja poolte vaidlused lõpetatuks ja kohus siirdub protsessi järgmisse staadiumi — kohtualuse viimase sõna ärakuulamisele.

4. Kohtualuse viimane sõna.

(VNFSV KrPK § 309.)

Pärast poolte vaidluste lõppu annab eesistuja viimase sõna kohtualusele. Viimane sõna antakse kohtualusele ka sel korral, kui ta kaitsja puudumisel ise pidas enda kaitsekõne. Viimases sõnas ei või kohtualuse aega piirata, ta on õigustatud kõnelema nii kaua, kui ta tarvilikuks peab, kuid muidugi võib eesistuja teda peatada, kui ta hakkab pidama kontrrevolutsioonilisi kõnesid või tarvitab väljendeid, mis solvavad kohut ja muid ameti- või eraisikuid. Viimase sõna ajal ei esitata kohtualusele mingeid küsimusi, kuigi ta puudutaks sääraseid asjaolusid, mis said kohtule teatavaks esimest korda. Sel korral on kohus pärast viimase sõna lõppu õigustatud kohtulikku uurimist uuendama ja nii kohtualuse enese kui ka tunnistajate küsitlemisega selgitama selle uue asjaolu, mis kohtualusele oma viimases sõnas teatavaks tegi.

Kohtuliku uurimise uuendamine seisab järgmises: kohus teeb määruse, milles põhjendatakse kohtuliku uurimise uuendamise tarvidust, ja pärast selle määruse avaldamist teeb kohus selgeks asjaolu, mis põhjustas uurimise uuendamise. Pooled võivad esitada küsimusi, võivad osa võtta uue asjaolu selgitamisest ja teha oma märkusi uuritava fakti mitmesuguste momentide kohta. Pärast nende asjaolude selgitamist, mis osutusid asjas uuteks, kuulutab kohus uurimise jälle lõpetatuks, poolte vaidlused avatakse uuesti ja kohtualusele antakse veel kord viimane sõna.

Pärast kohtualuse viimast sõna teatab eesistuja, et kohus lahkub nõupidamistuppa otsuse tegemiseks; kohtuistung aga katkestatakse. Kuna kohtualune, kannatanu, ühe ja teise sugulased jäävad otsuse kuulutamist tavaliselt ootama ja kuna tarvilik on, et otsuse kuulutamisel viibiksid prokurör ja kaitsja, siis tuleb lugeda otstarbekaks, et kohus nõupidamistuppa lahkudes teataks, kui pika aja pärast umbes võib oodata otsuse kuulutamist.

V p e a t ü k k.

KOHTUOTSUSE TEGEMINE JA KUULUTAMINE.

Kohtu töös saabub kõige vastutavam moment. Kohus lahkub üksikusse, eraldatud tuppa, kuhu kellelgi peale asja arutanud kohtunike ei ole pääsu, seni kui kohus ei ole sellest toast väljunud istungisaali, et kuulutada kohtuotsust. Siin, nõupidamistoas, lahendab kohus kogu asja põhiküsimuse — kas kohtualune on süüdi või ei. Esimesel juhtumil määrab kohus karistuse, teisel juhtumil teeb õigeksmõistva otsuse.

1. Nõupidamistoas läbikaalumisele kuuluvad küsimused.

Enne kui asuda kirjutama kohtuotsust, esitab eesistuja kohtunikele lahendamiseks rea küsimusi, mis on ette nähtud VNFSV KrPK §-s 320. Need küsimused on järgmised:

Peaküsimus, mille kohtunikud peavad nõupidamistoas lahendama, on see — kas on aset leidnud kohtualusele omistatud tegu. Kuni see

põhiküsimus pole lahendatud, ei või asuda teiste küsimuste lahendamisele. On iseenesest ilmne, et kõigepealt tuleb kindlaks teha, kas üldse leidis aset see tegu, mis kohtualusele omistatakse, sest ilma seda kindlaks teemata ei saa üldse rääkida kellegi süüst.

Kui kohtunikud jõuaksid otsusele, et kohtualusele omistatud tegu on tõesti aset leidnud, siis peavad nad asuma arutama seda, kas see tegu sisaldab kuriteo koosseisu. See küsimus lahendatakse sätete alusel, mis sisalduvad selle liiduvabariigi Kriminaalkoodeksis, kus asja arutatakse.

Teinud kindlaks, et kohtualuse tegudes puudub kuriteo koosseis ja et asi on seega ebaõigelt algatatud, langetab kohus õigeksmõistva otsuse. Kui kohus on kindlaks teinud, et on toime pandud tegu, mis Kriminaalkoodeksis on ette nähtud kui õigusvastane tegu, siis asuvad kohtunikud lahendama küsimust, kas selle teo on toime pannud kohtualune. Süüdimõistva otsuse tegemiseks on tarvis, et oleks tõendatud, et kuriteo on toime pannud just see kohtualune, kes selle kuriteo eest on kohtu alla antud.

Selgitame seda näite varal. Mitut kohtualust süüdistatakse tahtlikus raskete kehavigastuste tekitamises (VNFSV KrK § 142). Kohtunikud leiavad, et raskete kehavigastuste tekitamine kannatanule ja vigastuste tekitamine just selle isikute rühma poolt on kindlaks tehtud fakt. Kohus peab lahendama küsimuse, kas on kohtuliku uurimisega tõendatud, et rasked kehavigastused tekitati just käesolevas asjas esinevate kohtualuste poolt ja seejuures tahtlikult.

Kui tahtliku raskete kehavigastuste tekitamise süüdistuse puhul on kohtualustena vastutusele võetud isikute rühm, siis peavad kohtunikud hindama leiduvaid tõendeid iga vastutusele võetu kohta ja otsustama, kas mõni käesoleva asja kohtualustest on toime pannud kuriteo ja nimelt missuguse, ning selgeks tegema selle kuriteo toimepaneku põhjendid. Otsuse tühistamist kõrgemate kohtute poolt põhjendatakse sageli just sellega, et kuriteo toimepanek ühe või teise süüdimõistetud isiku poolt on puudulikult tõendatud. Kas kuriteo pani toime antud kohtualune — see oligi kolmas küsimus, mille peavad lahendama kohtunikud.

Lahendanud kolm esimest küsimust, peavad kohtunikud kindlaks tegema, kas kohtualust tuleb toimepandud teo eest karistada. Kriminaalkoodeks näeb ette mitu juhtumit, mil kuriteo toimepannud isik kuulub karistusest vabastamisele.

Karistust ei määrata järgmistel juhtumitel: 1) kui kuriteol on ilmselt vähene tähtsus ja puuduvad kahjulikud tagajärjed; 2) kui kuriteol ei ole ühiskonnale ohtlikku iseloomu või kui see kohtus arutamise momendiks on kaotanud säärase iseloomu; 3) kui kohtualune on tunnistanud vaimuhaigeks; 4) kui kuritegu on toime pandud hädakaitse piirides.

Vaatleme igaühte neist juhtumist.

VNFSV KrK § 6-nda märkuses ja teiste liiduvabariikide KrK-te vastavais paragrahvides on öeldud, et „kuriteoks ei loeta tegu, mis küll vormiliselt vastab käesoleva koodeksi eriosa mõne paragrahvi tunnustele,

kuid ilmse vähese tähtsuse ja kahjulike tagajärgede puudumise tõttu ei oma ühiskonnale ohtlikku iseloomu“.

VNFSV KrK § 13 ja teiste liiduvabariikide KrK-te vastavad paragrahvid näevad ette, et karistust ei rakendata neil kordadel, kui süüteod on toime pandud hädakaitsel nõukogude võimu või kaitsja enese või teise inimese isiku või õiguste vastu sihitud ründe vastu, kuid ainult sel juhtumil, kui seejuures ei ületatud hädakaitse piire. Siin on tähtis tähelepanu pöörata esiteks sellele, et Kriminaalkodeksis kuritegudena ettenähtud tegude sooritaja käitus hädakaitses, et ära hoida teist kuritegu, ja teiseks, et ta seejuures ei ületanud hädakaitse piire.

Peale selle on VNFSV KrK samas paragrahvis öeldud, et karistust ei kohaldata, kui tegu pandi toime ohu kõrvaldamiseks, mis antud asjaoludel ei olnud kõrvaldatav muude vahenditega, kui seejuures tekitatud kahju on vähem tähtis, võrreldes ärahoitud kahjuga. Näiteks masinajuht, et inimest mitte alla ajada, teeb järsu käänaku, tormab trammiposti vastu ja purustab selle.

Kui eeluurimisel või kohtulikul uurimisel kerkis kohtualuse süü küsimus, peavad kohtunikud seda küsimust kaaluma nõupidamistoas, sõltumatult sellest, et see küsimus lahendati juba ettevalmistaval kohtuistungil.

Kui kohus tunnistab, et kohtualune on temale omistatavate tegude sooritamise ajal olnud mittesüüdivas seisundis, siis teeb ta määruse asja lõpetamise kohta, ühtlasi kaaludes kohtualuse suhtes meditsiinilise iseloomuga vahendite kohaldamise küsimust (VNFSV KrK § 11). Kui kohus tunnistab, et kohtualune on jäänud vaimuhaigeks pärast temale omistatava teo toimepanemist,

siis teeb ta määruse peatada asi kuni kohtualuse tervene-
miseni või lõpetada asja menetlus, kui haigus tunnista-
takse ravimatuks.

Kui kohus on kindlaks teinud fakti, et antud kohtu-
alune on toime pannud kuriteo, ja kui ta on tunnista-
nud, et kohtualune kuulub karistamisele, siis peab ta
asuma lahendama küsimust, missugune karis-
tus tuleb kohtualusele määrata. Ka-
ristusmäärat valikul peab kohus silmas pidama nii Kri-
minaalkoodeksi üldosa sisu kui ka Kriminaalkoodeksi
nende paragrahvide konkreetseid sätteid, mille järgi
kohtualune on süüdi tunnistatud.

Järgmine kohtunike poolt nõupidamistoas lahendatav
küsimus on see, kas tsiviilhagi kuulub
rahuldamisele, aga kui see esitatud ei olnud,
siis, kas on tarvis abinõusid tarvitusele võtta esitada
võidava tsiviilhagi kindlustamiseks.

Pärast selle küsimuse lahendamist otsustab kohus
asitõendite saatuse.

Lõpuks lahendavad kohtunikud nõupidamistoas küsi-
muse, kelle peale tuleb panna kohtu-
kulud.

Peale ülalloeletud küsimuste lahendamise peab kohus
otsuse tegemisel, millega kohtualusele määratakse karis-
tus, samal nõupidamisel kaaluma ka tõeabinõu
küsimust (VNFSV KrPK § 341).

Küsimuste arutlemise ja lahenda-
mise kord kohtunike nõupidamisel.
Kohtunike nõupidamist juhivad rahvakohtunik. Temal

lasub kohustus tutvustada rahvakaasistujaid neile kuuluvate õigustega ja anda neile lahendamiseks ülalkirjeldatud küsimused. Küsimused tuleb seada nõnda, et vastuse neile saaks anda selgel kujul — jaatavalt või eita-valt. Seaduses on öeldud, et iga küsimuse lahendamisel ei ole ükski kohtunik õigustatud häält ära andmata jätma; rahvakohtunik avaldab oma arvamuse viimasena, kusjuures tema hääl ei ole mingisugust eesõigust rahvakaasistujate häältega võrreldes ja küsimus otsustatakse kõigil juhtumel lihtsa häälteenamusega. Kui mõni vähe-
musse jäänud kohtuliige ei ole kohtuotsusega rahul, võib ta esitada oma eriarvamuse, mis koostatakse kirjalikult; see võetakse asja juurde pitseeritud ümbrikus (et hoida nõupidamistoa saladust) ja kohtuistungil seda ei avaldata.

Olles lahendanud kõik küsimused, mis kohtuotsuses peavad kajastust leidma, asub kohus otsuse enese koostamisele.

Pärast seda kui otsus on valmis kirjutatud, lahendab kohus küsimuse, missugust t õ k e a b i n õ u tuleb süüdimõistetule suhtes kohaldada.

Kui ka see küsimus on lahendatud, kirjutatakse kohtuotsus kohtuniku ja rahvakaasistujate poolt alla; eriarvamusele jäänud kohtunik on samuti kohustatud otsusele alla kirjutama ega ole õigustatud sellest keelduma. Pärast otsuse allakirjutamist annab kohus teada, et ta kohe väljub, ja teeb sekretärile ettepaneku kutsuda süüalune ja pooled istungisaali. Seejärel pöördub kohus otsuse kuulutamiseks saali tagasi.

2. Kohtuotsuse sisu.

Meie kriminaalprotsess tunneb kahte otsuse liiki: süüdimõistev ja õigeksmõistev.

Süüdimõistev otsus tehakse siis, kui kohus, olles arutanud ja kaalunud asjasse puutuvaid materjale, jõuab järeldusele, et kohtualusele omistatav tegu on aset leidnud, et see sisaldab kuriteo koosseisu, et see on toime pandud just kohtualuse poolt ja et kohtualune kuulub toimepandud kuriteo eest karistamisele.

Õigeksmõistev otsus tehakse siis, kui kohus jõuab veendumusele ühes ajaolus järgmistest: a) kuritegu, milles kohtualust süüdistatakse, ei ole aset leidnud, b) kohtualuse tegudes puudub kuriteo koosseis, c) kohtualuse süüdistamiseks puuduvad küllaldased tõendid.

Iga kohtuotsus koosneb kahest osast: kirjeldavast osast ja resolütiivosast.

Kirjeldavas osas märgitakse: selle liiduvabariigi nimetus, kelle nimel kohtuotsus kuulutatakse, otsuse tegemise aeg ja koht, kohtu koosseis, pooled ja sekretär, ajast osavõtjad, andmed kohtualuse isiku kohta, missuguse Kriminaalkoodeksi paragrahvi järgi kohtualusele süüdistus esitati, missugused faktid loeb kohus tõendatuks või mittetõendatuks, Kriminaalkoodeksi ühe või teise paragrahvi kohaldamise alused käesoleval juhtumil.

Kohtuotsuse resolütiivosas märgitakse: missuguse Kriminaalkoodeksi paragrahvi järgi ja nimelt kes kohtualustest on süüdi või õigeks mõistetud ja mis-

suguse karistumäära valib kohus süüdimõistetud isikuile Kriminaalkoodeksi iga paragrahvi põhjal eraldi ja karistuse üldine suurus konkurentsi põhjal; edasi määrab kohus oma otsuses kohtualusele eelvangistuse arvestamise, oma otsuse tsiviilhagi kohta, asitõendite saatuse kohta ja kelle arvele kanda asjaga seotud kohtukulud.

Iga kohtuotsus peab olema sõnastatud lühidalt, lihtsalt ja selgelt, peab olema rajatud üksnes kohtuistungil kontrollitud kohtuasja materjalidele ja peab tingimata sisaldama, milles ja missuguste andmete põhjal on kohtualune süüdi tunnistatud.

Peamised ja kõige sagedamini esinevad otsuse puudused seisavad selles, et kohus kas piirdub rea toimepandud kuritegude loetlemisega, jättes täiesti vastamata küsimusele, miks just esitatakse süüdistus neis kuritegudes, või ei näita ära, kunas, kus ja millistel asjaoludel need kuriteod toime pandi, mida iga kohtualune konkreetselt on teinud ja millega nimelt põhjendatakse fakte, mida kohus peab tõendatuks.

Loomulikult tekitavad sellised otsused kahtlust oma õigsuses ja tühistatakse seepärast sageli kõrgema astme kohtu poolt ning asi antakse uueks arutamiseks. Peale otsuse sisu kohta esitatavate nõuete, nagu asja põhjendatus materjalidega, seaduslikkus ja veenvus, peavad kohtunikud tõsiselt tähelepanu pöörama otsuse esitamise vormile. Otsus peab olema kirjutatud kirjaoskuslikult, selges ja lihtsas keeles.

Mõnede otsuste tõsiseks puuduseks on see, et kohtunikud nende koostamisel laskuvad üldpoliitilistesse

arutlustesse, unustades, et otsuse poliitiline tähtsus seisab mitte suurtes sõnades, vaid kohtualuse süü põhjendatuses, seaduse rangeimas täitmises ja karistumäära õiges valikus.

Kohtuotsuse kirjaoskuslikku ja kultuurset esitamise viisi võib saavutada üksnes siis, kui kohtunikud hoolikalt kaaluvad iga otsusesse kantavat formulatsiooni. Kindlasti peab vabanema veel ilmnevast lohakusest otsuse kirjutamisel. Kõige sagedamini väljendub see kohtualuste perekonnanimede, nimede ja isanimede moonutamises, asitõendite saatuse märkimata jätmises, otsuse kirjeldava osa ja resolütiivosa kooskõlastamatuses jne. Seepärast peavad kohtunikud hoolikalt võrdlema otsuse sõnastust asja andmetega (andmed kohtualuste isikute kohta, KrK paragrahvid, mille põhjal nad on kohtu alla antud, jne.). Kui ei lähe korda vältida paranduste tegemist kohtuotsusesse, tuleb neid parandusi tingimata õiendada ning parandamise kohta käivaile õiendustele peavad alla kirjutama kõik kolm kohtunikku.

On täiesti selge, et on võimatu anda otsuse näidist, mis on sobiv kõigi praktikas esinevate mitmekesiste juhtumite jaoks. Kuid näitena toome õigesti koostatud kohtuotsuse sõnastuse.

OTSUS.

Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi nimel

5. mail 1939. aastal Balakovo linnas Saraatovi oblasti Balakovo rajooni 1. jaoskonna Rahvakohus koosseisus: rahvakohtunik V. E. Ivanov, rahvakaasistujad I. P. Pet-

rov ja M. M. Stepanov; Balakovo rajooni prokuröri Z. K. Maksimovi ja advokaatide kolleegiumi liikmete: 1) M. N. Petrovski ja 2) N. J. Zalesski osavõtul ning sekretäri K. J. Prokofjeva juuresolekul, läbi arutanud avalikul kohtuistungil: 1) Aleksei Aleksei p. Zahharjini, 45 a. vana, abielus, kolme lapse isa — 19, 15 ja 9 aastat vanad, 2) Matvei Aleksei p. Zahharjini, 19 a. vana, poissmees, 3) Feodor Stepani p. Dmitrijevi, 55 a. vana, abielus, kolme lapse isa — 25, 20 ja 18 a. vanad, kõik pärit Saraatovi oblasti Balakovo rajooni Ivanovo külast, kolhoosnikud, varem kohtu all pole olnud, — süüdistus- asja kuriteos, mis on ette nähtud VNFSV KrK § 162 p. „d“, loeb tõendatuks: 5. aprillil 1939. a. kell 8 õhtul kolhoosi „Krasnõi bojets“ majandusjuhataja Aleksei Zahharjin koos sama kolhoosi öövahi Feodor Dmitrijeviga avasid kolhoosi aida, mida valvas Dmitrijev, ja viisid sealt ära hobusel, kelle Zahharjin oli võtnud kolhoosi tallist, ühe tsentneri seemenisu. Varastatud nisu viis A. Zahharjini poeg Matvei samal ööl Balakovo linna turule, kuid tabati teel Pronino külas kell 3 hommikul militsionäär Petrovi poolt. Olgugi et Aleksei ja Matvei Zahharjin ning Dmitrijev oma süüd salgavad, leiab kohus nende süü tõendatud olevat järgmiste andmetega:

1) Vahikorral olev tallipoiss Stepanov tunnistas, et Aleksei Zahharjin on temalt kell 6 õhtul võtnud just sama hobuse, kellega tabati Matvei Zahharjin koos nisuga, ettekäändel sõita MTJ-sse; 2) aidas, mida valvab Dmitrijev, puudub üks tsentner nisu, s. o. just niisama palju, kuipalju leiti Matvei Zahharjini veokilt; 3) aidast umbes kell 8 õhtul möödunud kolhoosnik Ivanov on

näinud, et ait on olnud lahti ja selle lähedal on seisnud etterakendatud hobune, kellega tabati Matvei Zahharjin, ja et Dmitrijev kandis aidast välja viljakotti ning aetas selle veokile; 4) aida lukk oli täiesti korras, võtmed aga olid Aleksei Zahharjini käes; 5) Matvei ja Aleksei Zahharjini seletused, et vili kuulub neile, ei vääri usaldust niihästi juba esitatud kaalutlustel kui ka seepärast, et vilja ekspertiisiga on kindlaks tehtud, et ta täielikult erineb Zahharjinitel olevast viljast ja, vastupidi, et ta täielikult ühtib oma sordi, loomuse, niiskuse ja lisandite poolest viljaga, mida hoiti aidas; 6) Dmitrijevi seletus, et tema valvas aidas kella 6 õhtust kuni tema vahistamiseni (kell 6 hommikul 6. aprillil) ja et selle aja jooksul keegi aita ei läinud, on vastuolus tähendatud asjaoludega. Kõigi kohtualuste kuritegu on ette nähtud VNFSV KrK § 162 p. „d“.

Ettekantud alusel rahvakohus, silmas pidades VNFSV KrPK §-e 319 ja 320, otsustas mõista:

1) Aleksei Aleksei p. Zahharjini VNFSV KrK § 162 p. „d“ põhjal viieks aastaks vabadusekaotusele; 2) Matvei Aleksei p. Zahharjini VNFSV KrK § 162 p. „d“ põhjal kolmeks aastaks vabadusekaotusele ja 3) Feodor Stepani p. Dmitrijevi VNFSV KrK § 162 p. „d“ põhjal kolmeks aastaks vabadusekaotusele. Silmas pidades KrK § 34 võtta ära kõigilt süüdimõistetuilt valimisõigus kolmeks aastaks.

Kõigile süüdimõistetuile arvata vabadusekaotuse ajasse eelvangistuse aeg 6. aprillist 1939. aastast. Üks tsentner nisu, mis käesolevas asjas esineb asitõendina,

anda üle kolhoosi „Krasnõi bojets“ juhatajale. Kohtukulud kanda süüdimõistetute arvele.

Kohtuotsuse peale võib edasi kaevata Saraatovi oblastikohtusse viie päeva jooksul, arvates otsuse tegemise päevast.

Rahvakohtunik (allkiri)

Rahvakaasistujad (allkirjad)

Toodud kohtuotsuse näidis on üks lihtsamaid. Otsuse tegemisel võib esineda ka teisi küsimusi, mida tuleb kohtuotsusesse võtta.

Kui kohus jõuab järeldusele, et on vaja kergendada kohtualuse karistust alla seda karistumäära, mis antud kuriteo eest on ette nähtud Kriminaalkoodeksis, peab kohus esiteks ära näitama, millise algkaristuse ta määrab, ja siis esitama need alused, mille põhjal ta peab vajalikuks karistust kergendada, ühtlasi aga ka kohtu poolt lõpptulemusena valitud karistuse liigi ja määra.

Kohtupraktikas esineb juhtumeid, kus kohtualune võetakse süüalusena vastutusele mitte Kriminaalkoodeksi ühe, vaid mitme paragrahvi järgi. Sel juhtumil peab kohus esiteks kindlaks tegema, kas kohtualuse süü on tõendatud iga paragrahvi järgi eraldi, s. o. missuguse Kriminaalkoodeksi paragrahvi järgi on kohtualune õigeks ja missuguse järgi süüdi mõistetud; teiseks, tunnistades ta süüdi Kriminaalkoodeksi mitme paragrahvi järgi, peab kohus karistuse määrama iga paragrahvi järgi eraldi, siis aga ära näitama, missugune karistus konkurentsi põhjal on kohtu poolt valitud lõpptulemusena.

Toome näite. Kohtualune oli kohtu alla antud süüdistusega kuritegudes, mis on ette nähtud VNFSV KrK

§ 142 lg. 1 ja § 182 lg. 1. Kohus tegi kohtualuse süü kindlaks mõlema paragrahvi järgi. Kui kohus määras KrK § 142 lg. 1 põhjal karistuseks 5 aastat vabadusekaotust ja KrK § 182 lg. 1 põhjal 3 aastat vabadusekaotust ühes relvade konfiskeerimisega, siis peab ta selle kohtuotsuses ära näitama ja seejärel otsustama tolle karistuse, mis üldkokkuvõttes on määratud. Käesoleval korral, lähtudes põhimõttest, et üks karistus absorbeerib teise, peab kohus määrama 5 aastat vabadusekaotust ühes relvade konfiskeerimisega.

Kui oli esitatud tsiviilhagi, peab kohus otsuses tähendama, kas ta loeb esitatud tsiviilhagi tõendatuks ja nimelt millises summas; kui aga on võimatu teha üksikajalist arutamist ilma kriminaalasja arutamist edasi lükkamata või ilma täiendavaid materjale saamata, võib kohus, märkides otsuses kannatanu õiguse tsiviilhagi rahuldamiseks, selle üle anda vastavasse kohtusse hagi suuruse kindlaksmääramiseks tsiviilmenetluse korras (VNFSV KrPK § 329).

Kui asjas oli asitõendeid, tuleb otsuses ära näidata nende edasine saatus. Lõpuks peab otsuses nimetama ka kohtukulusid.

3. Kohtuotsuse kuulutamine.

(VNFSV KrPK §-d 339—340.)

Kohtuotsuse kuulutamine on viimaseks ja seega lõpp-toiminguks, millega kriminaalasja kohtulik arutamine on lõpule jõudnud.

See on protsessi vastutav moment ja seepärast tuleb ta korraldada küllaldaselt pidulikult ning samal ajal peab ta kandma karmilt asjalikku iseloomu. Kõik koh-

tusaalis viibivad isikud, kaasa arvatud ka kohtu koosseis, kuulavad otsust seistes. Eesistuja loeb otsuse ette täpselt, selgelt ja kõvasti, nii et iga sõna oleks juuresolijatele kuulda. Ka sel korral, kui asja arutati kinniste uste taga, kuulutatakse otsus avalikult (VNFSV KrPK § 21).

Pärast otsuse kuulutamist peab eesistuja kohtualusele omade sõnadega ära seletama otsuse resolutiivosa; seejuures vabastatakse õigeksmõistetud kohtualused, kui nad viibivad vahi all, viivitamatult ja nad lahkuvad süüpingilt. Süüdimõistetuile selgitab eesistuja nende edasikaebamise õiguse, tähtaja ja korra. Kui kohtualuste suhtes, kes viibivad vabaduses, on tõkeabinõuna valitud vahistamine, siis teostatakse see siinsamas ja viivitamatult.

Sellega loetakse kohtuistung antud asjas lõppenuks ja eesistuja kuulutab istungi suletuks.

VI p e a t ü k k .

KOHTUISTUNGI PROTOKOLL.

(VNFSV KrPK §-d 399, 77—81.)

1. Kohtuistungi protokollis tähtsus.

Iga kohtuotsuse peale kriminaalasjus, välja arvatud otsuste peale, mis on langetatavad NSVL Ülemkohtu ja liiduvabariikide ülemkohtute poolt, võib kohtualune esitada edasikaebuse ja prokurör protesti. Selleks, et teine aste, kes arutab edasikaebust või protesti, saaks kontrollida kaebuse või protesti õigsust ja lahendada küsimust, kas kaevatavat otsust tühistada või jõusse jätta, peab selle kohtuastme käsutuses olema mitte ainult kohtuotsus, vaid ka säärane dokument, mis moo-

dustab täieliku aruande kõigest sellest, mis kohtuistungil asja kohta toimus. Sääraseks dokumendiks on kohtuistungiprotokoll.

Protokollil on haruldaselt suur tähtsus, sest ta tõestab kõiki fakte ja asjaolusid, mis kohtuistungil aset leidsid. Kehtib kindlaks kujunenud reegel, mille kohaselt kohtus toimunuks loetakse vaid seda, mis on märgitud kohtuistungiprotokollis. Kui näiteks protokollis puudub märge selle kohta, et kohtualusele oli antud viimane sõna, siis, olgugi et kohtualune tegelikult ütleski oma viimase sõna, arvestab teise astme kohus ainult protokollis ja, leidnud eesistuja tegevuses kohtualuse õiguste jämeda rikkumise, tühistab otsuse. Tuleb meeles pidada, et tunnistajate öeldistest kohtus saab teine aste teada ainult kohtuistungiprotokollist; samuti on protokoll ainsaks allikaks, mille põhjal saab tutvuda poolte taotlustega ja nende määrustega, mis kohus on sel puhul teinud.

Seega on selge, et kohtuistungiprotokoll peab olema täiuslikuks aruandeks selle kohta, mis toimus kohtuistungil. Mida täielikum on protokoll, mida õigemalt ta peegeldab kohtuistungikäiku, poolte ja kohtu toiminguid, seda kergem on teise astme kohtul õigesti käsitada kaebusi ja proteste.

Seadus omistab kohtuistungiprotokollile erandliku tähtsuse ja püstitab isegi eeskirja, et kohtuistungis sekretär kuulub taandamisele, kui pooltel on alust arvata, et sekretär on asja tulemustest huvitatud ja see asjaolu segab teda protokollimast õigesti ning erapooletult. Seejärel peab kohus osutama tõsist tähelepanu protokollile ja looma kõik tarvilikud eeldused selle õigeks ning

täielikuks koostamiseks. Tuleb meeles pidada, et õige otsus võib kuuluda tühistamisele, kui kohtuistungis protokollis leidub olulisi puudusi või lünki.

2. Mida peab sisaldama kohtuistungis protokoll?

Sellele küsimusele leiame vastuse KrPK-s ja terves reas NSVL Ülemkohtu ja VNFSV Ülemkohtu määrustes. Need juhendid on kokkuvõttes peamiselt järgmised:

Tavaliselt on kombeks kirjutada kohtuistungis protokoll varem valmistatud trükitud plankidele. See ei ole õige ja säärasest praktikast peab vabanema. Asi seisab selles, et neil plankidel on juba ette ära märgitud (tavaliselt trükitult) need toimingud, mis kohus peab sooritama, näiteks kohtu koosseisu teatavakstegemine, kohtualusele tema õiguste selgitamine jne. Kas need toimingud tegelikult aset leidsid või mitte, kuid protokollis on nad juba kantud ning teisel astmel puudub võimalus nende sissekannete õigsust kontrollida. Eriti raskeks muutub seetõttu kohtualuse seisund, kui kohus on rikkunud mõnda tema õigust kaitsele: kui ta selle peale kaebab, siis tunnistab tema vastu protokoll. See protokoll ei peegelda aga asjade faktilist seisukorda, sest ta oli valmis juba enne kohtuistungis avamist. Seepärast peab kohtuistungis protokoll koostatama algusest lõpuni vahenditult kohtuistungis. Sekretär peab hakkama protokollis koostama puhtal paberilehel ja kirja panema ainult seda, mis toimus tõesti antud kohtuistungis.

Iga kohtuistungis protokollis vajalikeks osadeks on järgmised andmed:

1) Asja arutamise koht (linna, asula nimetus); arutamise alguse ja lõpu aeg (aasta, kuu, kuupäev); kohtu koosseis (eesistuja ja rahvakaasistujate perekonnanimed); sekretäri, süüdistaja, kaitsja, tsiviilhageja perekonnanimed; kohtualuse perekonnanimi, nimi ja isanimi ning kuritegu, milles teda süüdistatakse. Kui asjas esineb mitu kaitsjat, siis tuleb protokollis ära tähendada, keda kohtualustest kaitseb igaüks neist.

2) Täpsed märkmed selle kohta, kes asjast osavõtjaid on kohtuistungile välja kutsutud, kes kutsutuist ilmus ja kes ei ilmunud ning mitteilmumise põhjused, niipalju kui need on kohtule teada, toetudes dokumentidele, mis seda kinnitavad.

3) Teated selle kohta, kas kohtualune on kohtuistungil avamise momendil vabaduses või toodi ta kohtusse vahi all. Kui kohtualune on vahi all, siis on kohustuslik ära märkida eelvahistuse kestus.

4) Poolte taotluste ja nende taotluste puhul kohtu poolt tehtud määruste üksikasjaline sissekanne.

5) Eesistuja selgitus kohtualustele, et neil on õigus anda seletusi pärast kohtu iga toimingut, avaldada taandusi ja esitada küsimusi tunnistajaile ja ekspertidele, samuti ka, et neil on õigus edasi kaevata ja millised on edasikaebuse tähtajad.

6) Kohtualuste ja tunnistajate seletused ning ekspertide vastused, kusjuures neid seletusi tuleb kirja panna kõige üksikasjalisemalt ja nõnda, et protokollis sissekanded peegeldaksid tegelikult kohtulikul uurimisel antud seletuste tuma. Seletuste kirjapanek on protokollis olulisemaid osi ja protokollis koostav sekretär peab neile erilist tähelepanu pöörama. Siin nõutakse kõige

piinlikumat täpsust ja iga kirjapandava sõna tõesist kaalutlemist. Mõnikord on näiteks nõnda: eesistuja küsimusele, kas kohtualune tunnistab ennast süüdi, vastab see jaatavalt; sekretär kannab selle protokoll. Kohtualuse edasistest seletustest aga selgub, et ta tunnistab ennast süüdi mitte selles asjas, milles teda süüdistatakse: teda süüdistatakse raiskamises, kuid ta tunnistab end süüdi hooletus suhtumises teenistuskohustesse. On selge, et protokoll. sissekanne: „kohtualune tunnistab end süüdi“ on säärasel korral täiesti ebaõige ega vasta sellele, mis kohtualune tõepoolest ütles. Sellest näitest selgub, kui ülisuur tähtsus on mitte üksnes kohtualuse, vaid ka kõigi asjas ülekuulatavate isikute öeldiste täpsel ülesmärkimisel. Öeldiste õige ülesmärkimisega tullakse toime siis, kui sekretär tähelepanelikult süveneb kõneleja sõnadesse ja püüab endale selgeks teha nende tõelist mõtet. Vastasel korral kujuneb sissekanne segaseks: sekretär püüab ülekuulatava üksikuid sõnu ja süvenemata nende sisusse, kannab need protokoll. ilma et neil oleks mingit sidet sama ülekuulatava muude seletustega.

7) Tsiviilhageja nõudmiste üksikasjaline esitamine, näidates ühtlasi ära, missuguse kohtualuse vastu ja kui suure summa peale on tsiviilhagi esitatud. Kui hageja ei saanud summat kindlaks määrata, siis tuleb ka see asjaolu protokoll. ära märkida.

8) Poolte vaidluste sisu esitamine. Kogu kõnede sisu ei tarvitse kirja panna, kuid tingimata peab protokoll. märkima need lõppjärelused, milledele pooled jõudsid (süüdimõistmine, õigeksmõistmine, karistusmäärad, tsiviilhagi suurus). Kui pool taotleb teise poole kõnest

mõne katkendi kandmist protokoll, siis tuleb see taotlus rahuldada.

9) Kohtuistungil kehtel tehtud määruste kirjapanek. Sõltumatult sellest, kas määrused tehakse kirjalikult nõupidamistoas või suuliselt kohtusaalis, peavad need olema protokollis kantud. Erilist tähelepanu tuleb pöörata suuliselt tehtud määrustele; need tuleb kirja panna võimalikult sõna-sõnalt, et anda täpset kujutlust selle sisust, mida kohus on otsustanud.

Peale nende kohustuslike elementide tuleb protokollis kanda kõik see, mille fikseerimist pooled taotlesid. Kõik sissekanded kohtu toimingute kohta peavad järgnema just selles korras, nagu vastavad toimingud aset leidsid kohtuistungil.

Kordame: protokoll peab olema täielik ja tingimata õige aruanne sellest, mis kohtuistungil tegelikult toimus, s. t. säärane dokument, mis annab teise astme kohtule võimaluse lahendada õigesti küsimus, kas otsus tühistada või jätta jõusse.

3. Protokollis koostamise tähtaeg.

Märkused protokollis kohta.

Kehtiva KrPK oluliseks lüngaks on protokollis valmistamiseks täpselt kindlaksmääratud tähtaja puudumine. Siit saab oma alguse täiesti ebaõige praktika, mida on tarvitama hakanud mõned kohtud: sageli möödub viis-kuus, mõnikord ka rohkem päevi, kuni protokoll lõpliku kuju saab ja eesistuja poolt alla kirjutatakse. Tuleb tunnistada vankumatuks reegliks, et kohtuistungil protokoll peab olema koostatud o t s e k o h e

pärast arutatud asja lõppu ja ka otsekohe eesistuja poolt alla kirjutatakse. Kohtu eesistuja allkirja puudumine võtab kohtuistungis protokollilt kohtuliku dokumendi jõu ja toob kaasa otsuse kohustava tühistamise.

Kolme päeva kestel pärast protokollil allakirjutamist võivad pooled, kes kohtuistungist osa võtsid, esitada omi märkusi protokollil kohta, näidates selle ebaõigsusele ja ebatäielikkusele.

Märkused protokollil kohta vaatab läbi see kohtunik, kes oli asjas eesistujaks. Kui kohtunik tunnistab märkused õigeks, siis tõestab ta seda oma allkirjaga. Mitteenõustumise korral aga antakse küsimuse lahendamise arutada ettevalmistavale (korraldavale) kohtuistungile, millest peab tingimata osa võtma kohtuistungil eesistuja ja võimaluse korral kas või üks asjast osavõtnud kaasistujaist. Milline olekski kohtu määrus poolte poolt esitatud märkuste kohta, võetakse need märkused ja nende kohta tehtud määrad kohustavalt asja juurde.

VII p e a t ü k k.

KOHTUOTSUSE TÄITMINE.

1. Kohtuotsuse jõustumine.

Kui kohtuotsus on jõustunud, viiakse ta täide. Otsuse täitmine on kriminaalprotsessi viimane staadium ja omab suurt tähtsust. Mida vähem aega möödub otsuse tegemisest kuni selle täitmiseni, seda tõhusam on antud otsuse tähtsus. Igasugune viivitus selles suhtes halvab otsuse jõudu ja tähtsust. Seepärast peabki kohus eriti tõsiselt tähelepanu pöörama otsuse õigeaegsele täitmisele.

On täiesti lubamatu jääda selles asjas lootma sekretärile; kohtunik ise peab jälgima, et jõustunud kohtuotsus oleks õigeaegselt täitmisele pööratud.

Väitsime, et kohtuotsus kuulub täitmisele pärast ta jõustumist. Milline otsus loetakse siis jõustunuks?

Kui seaduses ettenähtud tähtaja jooksul ei tule kohtuotsuse peale ei kaebust ega protesti, siis loetakse kohtuotsus jõustunuks. Kui aga kohtuotsuse peale selle tähtaja jooksul või kohtu poolt ennistatud tähtajaks (kaebuse või protesti esitamise tähtaja möödalaskmise korral) esitatakse kaebus või protest, siis saadetakse toimik ühes kaebustega või protestiga kõrgema astme kohtule kontrollimiseks ja kohtuotsus jõustub alles pärast seda, kui kõrgema astme kohus on ta kinnitanud. Kui seadus lõpuks näeb ette, et teatava kohtu (NSVL Ülemkohtu, liiduvabariikide ülemkohtute, sõjategevuse piirkonnas ja sõjaseisukorda kuulutatud paikkondades tegutsevate sõjatribunalide, samuti ka kõigi raudteede ja kogu veetranspordi sõjatribunalide) otsused või üksikute asja liikide kohta (KrK §-d 58⁷, 58⁸, 58⁹ ja 58¹¹) käivad kohtuotsused ei kuulu kassatsiooni korras edasikaebamisele ega protestimisele, siis loetakse need kohtuotsused jõustunuks otsekohe pärast nende kuulutamist.

Kui ühe ja sama kohtuotsusega on süüdi või õigeks mõistetud mitu inimest, aga kaebused kõrgema astme kohtule on esitanud ainult osa kohtualustest või kui prokuröri protest puudutab ainult osa süüdi- või õigeks mõistetuid, siis loetakse kohtuotsus jõustunuks ainult selle osa süüdi- või õigeksmõistetute kohta, kes ei esita-

nud kaebusi ja kelle suhtes prokurör pole avaldanud protesti.

Kohtuotsus põhikaristuse kohta loetakse jõustunuks ka siis, kui esitatakse kaebus või protest ainult otsuse osa peale, mis ei puuduta karistusmäära (näiteks tsiviilhagi, kohtualusele lisakaristuse — valimisõiguste jne. äravõtmine — määramine või mittemääramine).

Küsimused, milledeks on edasi kaevatud või protestitud, kui kõrgema astme kohus on kaebuse või protesti rahuldanud, kuuluvad kohtuistungil iseseisvale arutamisele.

Neil juhtumel, kui kohtuotsuse põhjal kohtualuselt äravõetud tsiviilõiguste kaotus toob kaasa ordeni kaotuse, astub kohtuotsus selles osas jõusse pärast seda, kui see on NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi poolt kinnitatud.

2. Kohtuotsuse täitmisele pööramine.

Kui kohtualune viibib vahi all, peab kohus õigeks mõistvat otsust tehes või vabadusekaotusega mitteseotud karistust määrates tegema siinsamas nõupidamistoas määruse kohtualuse vabastamise kohta vahi alt. Kohtu määrusele peab alla kirjutama kogu kohtu koosseis; kohtunik peab võtma sellest määrusest ära kirja, kinnitama selle oma allkirjaga ning kohtu pitseriga ja andma selle otsekohe pärast kohtuotsuse kuulutamist saate-meeskonna ülema kätte. Kuid andes edasi kohtu määruse vahi alt vabastamise kohta, peab kohtunik enne kindlaks tegema, et antud kohtualust ei peeta vahi all

teises asjas selleks õigustatud teise organi otsusel. Selleks peab kinnipidamiskoha administratsiooni kohtualuse kohtusse saatmisel esitama vastava teate.

Niipea kui kohtuotsuse peale edasikaebamise tähtaeg möödub ja kui pole saabunud ei kaebusi ega proteste, pööratakse süüdimõistev otsus täitmisele. Kui süüdimõistva kohtuotsuse peale oli esitatud kaebus või protest, see otsus aga, kuigi mõningate muudatustega, kinnitatakse kõrgema astme kohtu poolt, siis pööratakse otsus kõrgema astme kohtu määruse saabumisel otsekohe täitmisele.

Kohtuotsuse täitmiseks saadab kohtunik otsuse ärakirja kinnipidamisasutusele, miilitsale ja muudele organitele, kelle peale pannakse otsuse tegelik täideviimine.

Kui vabadusekaotusele mõistetud viibib juba vahi all, siis peab kohtunik otsekohe pärast otsuse täitmise tähtaja saabumist saatma kohtuotsuse ärakirja kinnipidamisasutuse ülemale, kus süüdimõistetud viibib, et süüdimõistetut arvata tähtajaliselt kinnipeetavaks. Neil juhtumel, kui edasikaevatud kohtuotsus jõustus kõrgema astme kohtu kinnitamisega, saadetakse koos kohtuotsuse ärakirjaga ka kõrgema astme kohtu määruse ärakiri. Otsuse ja määruse ärakirjad peavad olema täielikud ja hoolikalt võrreldud algdokumentidega, rahvakohtuniku allkirjaga õigeks tunnistatud ning kohtu pitseriga kinnitatud.

Kui ühe ja sama kohtuotsusega on süüdi mõistetud mitu kohtualust, siis tuleb otsuste ja kõrgema astme kohtu määruste ärakirju saata niipalju, kuipalju isikuid selle otsuse järgi vahi all peetakse. See on tarvilik see-

pärast, et kinnipidamisasutustes peetakse eri isiklike toimikuid iga süüdimõistetud kohta ja isiklikus toimikus peavad olema dokumentide ära kirjad, mis on rahvakohtuniku poolt õigeks tunnistatud. Sel asjaolul on suur tähtsus, sest esiteks võivad ühe ja sama kohtuotsusega süüdimõistetud olla paigutatud mitmesugustesse kinnipidamisasutustesse ja teiseks tuleb kohtul mõnikord kasutada kinnipeetavate isiklike toimikuid nende edaspidise kinnipidamise küsimuse lahendamisel.

Kui kõrgema astme kohus teeb määruse, mis on seotud kinnipeetava vabastamisega vahi alt, siis saadetakse vastav korraldus ühes määruse ära kirjaga kõrgema astme kohtu poolt otseteed kinnipidamisasutuse administratsioonile. Kohus, kes on otsuse teinud, peab pärast asja saamist kõrgema astme kohtult kontrollima, kas kohtualuse vahi alt vabastamise korraldus on täidetud.

Kui kohtuotsusega on karistuseks määratud paranduslikud tööd või kui kõrgema astme kohus on kohtuotsusega määratud vabadusekaotuse asendanud paranduslike töödega, siis on rahvakohtunik esimesel juhtumil kohustatud saatma kohtuotsuse ja kõrgema astme kohtu määruse ära kirjad kohtuotsuse täitmisele pööramiseks SARK-i paranduslike tööde inspektsioonile, teisel juhtumil on ta kohustatud kontrollima, kas kõrgema astme kohtu korraldus süüdimõistetud vahi alt vabastamise kohta on täidetud ja kas sama kohtu määrus paranduslike tööde mõistmise kohta on täitmisele pööratud.

Kui rahvakohus mõistis kohtualuse vabadusekaotusele, kuid jättis ta vabadusse, kõrgema astme kohus aga asendas vabadusekaotuse paranduslike töödega, siis la-

sub otsuse täitmisele pööramine täielikult rahvakohtul, s. t. rahvakohtunik, saanud asja kõrgema astme kohtult, peab viivitamatult saatma kohtuotsuse ja kõrgema astme kohtu määruse ära kirjad SARK-i paranduslike tööde inspeksioonile.

Kui jõustunud kohtuotsusega on määratud vara konfiskeerimine, rahatrahv või kohtukulude sissenõudmine, siis antakse kohtuotsuse ja kõrgema astme kohtu määruse ära kirjad (kui kohtuotsuse peale oli esitatud edasikaebus või protest, kuid otsus jõusse jäetud) kohtuotsuse selle osa täitmiseks kohtutäiturile.

Jõustunud kohtuotsus valimisõiguste äravõtmise kohta pööratakse täitmisele sel teel, et kohtuotsuse ja kõrgema astme kohtu määruse ära kirjad antakse üle vastavale töörahva saadikute nõukogu täitevkomiteele.

NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 26. juuni 1940. a. seadlusega töölt puudumise ja ettevõtetest ning asutustest omavolilise lahkumise kohta ja NSVL RKN ning ÜK(b)P KK 1942. a. 13. aprilli määrusega kolhoosnikele kohustusliku tööpäevade miinimumi kõrgendamise kohta on sätitud, et neis asjus tehtud kohtuotsused täidetakse otsekohe pärast otsuste tegemist (mis ei võta muidugi võimalust esitada kassatsiooni korras edasikaebust). Otsused, milledega on mõistetud vabadusekaotus (ettevõtetest ja asutustest omavolilise lahkumise eest), täidetakse otsekohe pärast kohtuotsuse kuulutamist üldkorras; paranduslikele töödele mõistmise otsused aga täidetakse ettevõtete ja asutuste juhatajate kaudu, saates neile kohtuotsuste ära kirjad; sellest an-

takse NSVL KohtuRK ja SiseRK 1943. a. 7. mai käskkirjas nr. 39/335 ettenähtud korras teada SARK-i paranduslike tööde inspeksioonile.

3. Kohtuotsuse täitmise peatamine ja edasilükkamine.

Kohtuotsuse täitmise peatamise ja edasilükkamise ajendid võivad olla mitmesugused.

VNFSV KrPK § 456 ütleb, et otsuse täitmise edasilükkamine on lubatud ainult alljärgnevail juhtudel:

1) süüdimõistetute haiguse korral, mis takistab karistuse kandmist, lükatakse see edasi kuni nende paranemiseni;

2) kui süüdimõistetute rasedus on takistuseks karistuse kandmisele, siis lükatakse karistuse kandmine edasi kaheks kuuks, arvates sünnitamisest;

3) kui karistuse viivitamatu kandmine võib kaasa tuua eriti raskeid tagajärgi süüdimõistetule või tema perekonnale eriliste asjaolude või tema seisundi eriliste tingimuste tõttu, nagu tulikahju või muud looduslikud õnnetused, ainsa töövõimelise perekonnaliikme raske haigus või surm, jne.

Otsuse täitmise edasilükkamine on kohaldatav ka rahatrahvi kohtuliku sissenõudmise korral. See on lubatud sel juhtumil, kui rahatrahvi viivitamatu tasumine on süüdimõistetule ülejõu käiv. VNFSV KrPK § 460 võimaldab rahatrahvi tasumist pikendada või ajatada tähtjaga kuni kuue kuuni.

**Rahvakohtule alluvate kriminaalasjade üksikute
kateegooriate loend, milles on kehtestatud
kohtuliku läbivaatamise lühendatud tähtjad.**

1. Valemõõtmise ja valekaalumise kohta — 10 päeva (NSVL Ülemkohtu Pleenumi 1935. a. 28. juuni määrus 51).

2. Võõral maal karjatamise kohta — 5 päeva (NSVL Prokuröri, NSVL Ülemkohtu ja PõllutööRK 1935. a. 13. juuli määrus nr. 354).

3. Raiskamiste ja riisumiste kohta — 10 päeva (NSVL KohtuRK 1939. a. 28. veebruari juhendi nr. 43/1-A-21 „Tarbijatekooperatiivides toimepandud raiskamise ja riisumise asjade uurimise ning läbivaatamise kohta“ p. 1 ja NSVL KohtuRK ning NSVL Prokuröri 1939. a. 31. märtsi käskkiri nr. 24/63).

4. Metsarikkumiste kohta — 10 päeva (NSVL KohtuRK ja NSVL RKN poolt 22. detsembril 1939. a. kinnitatud juhendi „Metsarikkujate vastutusele võtmise korra kohta NSVL riikliku ja kohaliku tähtsusega metsades“ § 26).

5. Avariide kohta autotranspordil — kaks nädalat (NSVL KohtuRK 1940. a. 28. mai käskkiri nr. 60).

6. Laadimis-lossimistöõde alal ühtsate töö- ja töötasunormide rikkumise kohta — 10 päeva (NSVL KohtuRK 1940. a. 21. juuni käskkirja nr. 69 p. 2).

7. Huligaansuse kohta — viivitamatult, kuid igatahes hiljemalt kahe päeva jooksul arvates asja saabumisest kohtusse (NSVL KohtuRK, SiseRK ja Prokuröri 1940. a. 6. septembri käskkiri nr. 111/768/2001).

8. Ettevõtetes ja asutustes toimepandud varguste kohta, mis on karistatavad 1940. a. 10. augusti seadluse järgi, — 2 päeva (NSVL RKN 1940. a. 13. septembri määruse nr. 1679 „Ettevõtetes ja asutustes toimepandud varguste asja läbivaatamise korra kohta“ § 3).

9. Õpilaste omavolilise lahkumise kohta ameti- ja raudteekoolidest ning vabriku-tehase õppekoolidest, õpilaste poolt koolidistsipliini süstemaatilise ja jämeda rikkumise kohta, mis tõi kaasa õpilase väljaheitmise õppeasutusest (koolist), — 5 päeva (NSVL KohtuRK, NSVL Prokuröri ja Tööreservide Peavalitsuse 1941. a. 4. jaanuari käskkiri nr. 2/5—3).

10. Töö- ja küüdikohustustest kõrvalehoidmise või metsaraie kohuslike ülesannete mittetäitmise kohta NSVL RKN ja ÜK(b)P KK 1941. a. 17. jaanuari määruse alusel — 3 päeva (NSVL KohtuRK ja Prokuröri 1941. a. 21. jaanuari käskkiri nr. 16/11).

11. Väikeste varguste kohta kaitistes ja huligaansuse kohta NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 1940. a. 10. augusti seadluse järgi alla 16 aasta vanuste alaealiste suhtes — 7 päeva (NSVL KohtuRK, SiseRK ja Prokuröri 1941. a. 2. veebruari käskkiri nr. 30/101/18).

12. NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 1941. a. 10. veebruari seadluse „Seadmete ja materjalide müümise, vahetamise ja mujale väljaandmise keelu kohta ja kohtulikust vastutavusest nende seaduslike toimingute eest“ rikkumiste kohta — 5 päeva (NSVL KohtuRK ja Prokuröri 1941. a. 11. veebruari käskkiri nr. 21/32).

13. Omavolilise sõitmise kohta kaubarongides ja

rongide omavolilise hädapiduriga peatamise kohta — 5 päeva (NSVL KohtuRK, SiseRK ja Prokuröri 1941. a. 21. aprilli käskkiri nr. 40/356/62).

14. Kohaliku õhukaitse eeskirjade ja korralduste rikkumise kohta — 3 päeva. (NSVL KohtuRK 1941. a. 26. juuni käskkiri nr. 103).

15. Spekulatsiooni kohta ja toitluskaartide kurjastitarvitamise kohta — 5 päeva (NSVL KohtuRK ja Prokuröri 1941. a. 25. juuli direktiivkiri nr. AD/20169).

16. Sõjaajaks tootlusse ja ehitustöödele mobiliseerimisest kõrvalehoidmise kohta — 3 päeva (NSVL KohtuRK, Prokuröri ja NSVL RKN juures asuva Tööjõu arvestamise ning jaotamise komitee 1942. a. 5. märtsi direktiivkiri nr. AD-2/05/01).

17. Kolhoosnike poolt tööpäevade kohustusliku miinimumi mitteväljatöötamise kohta — 10 päeva (NSVL RKN ja ÜK(b)P KK 1942. a. 13. aprilli määruse „Kolhoosnikele kohustusliku tőonormipäevade alammääratõstmise kohta“ § 6).

18. Põllumajanduslikele töödele mobiliseerimisest kõrvalehoidmise kohta — 5 päeva (NSVL KohtuRK 1942. a. 5. mai käskkiri nr. 31).

19. Masina-traktorijaamadest ja sovhoosidest põletisaine ja õlide riisumise ja mahasahkerdamise kohta — 10 päeva (NSVL KohtuRK ja NSVL Prokuröri 1942. a. 23. juuni käskkiri nr. 64/13).

20. Kütteaine ülekulutamise ja ebamajandusliku kulutamise kohta — 5 päeva (NSVL KohtuRK ja Prokuröri 1942. a. 6. oktoobri käskkiri nr. 99/17).

21. Vahi all viibivate isikute asjus, kui seadusega või eri eeskirjaga ei ole ette nähtud lühemad tähtajad, — 7 päeva (NSVL KohtuRK, SiseRK ja Prokuröri 1942. a. 21. aprilli käskkiri nr. 103/19).

22. Tööliste ja teenistujate töölt puudumise kohta — 48 tundi (NSVL KohtuRK 1942. a. 22. oktoobri käskkiri nr. 105).

23. Tööliste ja teenistujate omavolilise lahkumise kohta ettevõtetest ja asutustest — 3 päeva (NSVL KohtuRK 1942. a. 22. oktoobri käskkiri nr. 105).

24. Sõjaväeliste saadetiste riisumise kohta — 5 päeva (NSVL KohtuRK 1943. a. 8. veebruari telegramm nr. 321).

25. Bensiini üle normi kulutamise kohta kergesõiduautodel — 10 päeva (NSVL KohtuRK ja NSVL Prokuröri 1940. a. 12. detsembri direktiivkäskkiri nr.17/217).

26. Ebaseadusliku kauplemise kohta viljaga enne vilja kokkuostu plaani täitmist — 7 päeva (NSVL KohtuRK ja NSVL Prokuröri 1943. a. 30. septembri käskkiri nr. 81/71).

27. Keelatud karjatamiste ja riisumiste kohta tööliste ja teenistujate individuaalses ja kollektiivsetes köögi-viljaaedades — 10 päeva (NSVL KohtuRK 1944. a. 23. märtsi käskkiri nr. 8).

28. Viljakoristamisega ja põllumajanduslike saaduste kokkuostuga seoses olevais asjus — 5 päeva (NSVL KohtuRK 1944. a. 21. juuli telegramm nr. D/25).

SISUKORD.

	Lk.
I peatükk. Kriminaalkohtu istungi poliitiline ja protsessuaalne tähtsus	3
II peatükk. Põhiprintsiibid, millele on rajatud kohtuistung	8
1. Avalikkus	9
2. Suulisus ja vahenditus	11
3. Protsessi katkestumatus	13
4. Võistkondlikkus ja poolte üheõiguslus	15
5. Süüalusele kaitseõiguse tagamine	17
6. Süüaluse õigus esineda kohtus ja tutvuda asja materjalidega oma emakeeles	20
III peatükk. Kohtuistungi korrapärase toimumise tagamiseks vajalikud tingimused	21
1. Asja arutamisele määramine	22
2. Süüalusele süüdistuskokkuvõtte ära kirja kätteandmine	23
3. Poolte taotluste lahendamine	24
4. Kaitsja määramine	24
5. Poolte, nende esindajate, tunnistajate ja ekspertide kohtusse kutsumine	25
6. Asja uurimine kohtu poolt	26
IV peatükk. Kohtuliku asjaarutamise staadiumid	28
1. Ettevalmistav staadium	29
2. Kohtulik uurimine	38
3. Poolte vaidlused	56
4. Kohtualuse viimane sõna	60

V peatükk. Kohtuotsuse tegemine ja kuulutamine	61
1. Nõupidamistoas läbikaalumisele kuuluvad küsimused	61
2. Kohtuotsuse sisu	67
3. Kohtuotsuse kuulutamine	73
VI peatükk. Kohtuistungi protokoll	74
1. Kohtuistungi protokollilt tähtsus	74
2. Mida peab sisaldama kohtuistungi protokoll	76
3. Protokollilt koostamise tähtaeg	79
Märkused protokollilt kohta	79
VII peatükk. Kohtuotsuse täitmine	80
1. Kohtuotsuse jõustumine	80
2. Kohtuotsuse täitmisele pööramine	82
3. Kohtuotsuse täitmise peatamine ja edasilükkamine	86
Lisa. Rahvakohtule alluvate kriminaalasjade üksikute kategooriate loend, milles on kehtestatud kohtuliku läbivaatamise lühendatud tähtajad	87

MB 03151

Vastutav toimetaja H. Randalu. Ladumisele antud 25. VII 1945. Trükkimisele antud 25. VIII 1945. Laotihedus trpg. 28 160. Trükipoognaid 5,75. Autoripoognaid 3,75. Arvestuspöognaid 3,84. Paberi formaat 73×103. ¹/₃₂. Trükiarv 2200. Trükikoda „Tartu Kommunist“ Tartu, Ülikooli 21/23. Tellimus nr. 1139.

Б. Я. Арсеньев и М. В. Кожевников, Рассмотрение уголовных дел. Судебное заседание и приговор. На эстонском языке. Эгосиздат. „Научная Литература“, Тарту.

Rbl. 8-

-60

A-11726